

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережесих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 11 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського.....3

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

**Другий раунд українсько-російських переговорів у Стамбулі:
підсумки в оцінках експертів.....6**

Потіха А.

Візит Президента України В. Зеленського до Берліна.....13

Вербицька Н.

**Президентські вибори в Румунії та Польщі: український контекст
в оцінках експертів.....22**

Економічний ракурс

Аулін О.

**Експертні оцінки проблем і перспектив
українського зернотрейдингу.....33**

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	39
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	40
Наукові видання НАН України.....	49
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	50
Нагороди і відзнаки.....	56

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Потіха А.

Аналіз напрямів оптимізації бібліотечних фондів України в контексті протидії інформаційній агресії.....	59
--	-----------

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

Проведена блискача операція на території ворога, виключно проти військових цілей – Президент України.

Бажаю здоров'я, шановні українці, українки!

Щойно була доповідь голови Служби безпеки України В. Малюка – блискача операція проведена. На території ворога, виключно проти військових цілей – проти саме тієї техніки, яка використовувалась в ударах проти України. Дуже відчутні втрати Росії і абсолютно справедливі, заслужені їхні втрати.

Дякую Службі безпеки, особисто генералу Малюку, також усім, хто був задіяний в операції. Готували операцію більш ніж півтора року. Планування, організація, всі деталі були ідеально підготовлені. Можна сказати впевнено, що це абсолютно унікальна операція. Найцікавіше – і вже зараз це можна говорити публічно – «офіс» нашої операції на території Росії розташовувався безпосередньо поруч з управлінням ФСБ Росії в одній з їхніх областей.

Загалом в операції було використано 117 дронів. І відповідна кількість операторів дронів працювала. Уражено 34 % стратегічних носіїв крилатих ракет на аеродромах базування. Діяли наші люди на території різних російських регіонів – у трьох часових поясах. І наших людей напередодні операції з території Росії вивели, зараз вони в безпеці – ті, хто нам допомагав. Справді приємно, коли речі, які санкціонував іще рік і шість місяців тому, працюють і забирають у росіян понад 40 одиниць стратегічної авіації. Продовжимо цю роботу.

Ще до початку здійснення цієї операції в нас були дані розвідки про підготовку чергового російського масованого удару. І це дуже важливо для всіх наших людей – не ігнорувати повітряних тривог. У ніч на сьогодні було майже 500 російських дронів, ударних дронів. Щотижня вони збільшували кількість одиниць на удар. Зараз вони теж підготували «калібри» з морських носіїв. Ми розуміємо, із ким маємо справу. Ми будемо захищатись усіма методами, які доступні нам, доступні Україні, доступні українцям. Ми жодної секунди не хотіли цієї війни. Ми пропонували росіянам припинення вогню. Ще з 11 березня на столі – американська пропозиція повного, безумовного припинення вогню. Саме росіяни забажали продовжувати війну навіть у таких умовах, коли увесь світ вимагає зупинити вбивства. І справді потрібен тиск – тиск на Росію, який має повернути її до реальності. Тиск санкцій. Тиск наших сил. Тиск дипломатії. Все має працювати разом.

Сьогодні провів тривалу нараду з міністром оборони України, з міністром закордонних справ України, з керівником мого Офісу, керівниками наших розвідок і військовими. Ми обговорили, чого саме очікуємо від зустрічі в Стамбулі в понеділок. Ми пропонуємо й надалі повне, безумовне

припинення вогню й усі достойні та раціональні кроки, які можуть дати тривалий і надійний мир. Українська пропозиція, яку ми дали росіянам, – логічна та реалістична. Росіяни свій «меморандум» так і не передали нікому – у нас немає, у турецької сторони немає, також в американській сторони російського документа немає. Попри це ми спробуємо досягти хоча б якогось прогресу на шляху до миру.

Сьогодні ж була доповідь Головкама О. Сирського – щодо фронту, щодо нашої Курської операції. Я вдячний усім нашим підрозділам. Стійкість на землі так само важлива, як і наші операції на території ворога, які так надихають.

І ще одне. Сьогодні росіяни завдали ракетного удару по навчальному табору на Дніпровщині. На жаль, є втрати. Загинули наші військові. Мої співчуття всім рідним та близьким. Це вже не перший такий удар, коли Україна втрачає людей. Призначив нараду за участі, зокрема, М. Драпатого, А. Гнатова, О. Сирського та міністра оборони Р. Умерова після його повернення з перемовин у Стамбулі, щоб з усім цим розібратись. Наші всі бойові хлопці потрібні на фронті – у захисті України. Кожен. І кожне життя ми маємо берегти. Всі рішення, які для цього потрібні, будуть ухвалені.

Дякую всім, хто допомагає. Дякую всім, хто з Україною.

Слава Україні!

***(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 1.06).***

* * *

**Виступ Президента України на саміті «Бухарестської дев'ятки» та
нордичних країн у Вільнюсі**

***Щиро дякую, шановний Гітанасе. Передусім дякую за запрошення.
Дякую за підтримку!***

Настав особливий момент. З одного боку, Росія розпочала свій літній наступ, а з іншого – їх змушують до дипломатії. І це водночас і виклик, і реальна можливість для всіх нас – шанс спробувати закінчити цю війну.

Передусім, як і раніше, наш основний пріоритет – підтримка нашої оборони. І я вдячний за всі пакети підтримки й за кожну інвестицію у виробництво зброї в Україні, а також за розвиток виробництва у ваших країнах. Європа разом з Америкою має кращу зброю, ніж Росія. У нас також є сильніші тактичні рішення – наша вчорашня операція «Павутина» це довела. Росія повинна відчувати, що означають втрати. Саме це підштовхне її до дипломатії. І коли Росія зазнає втрат у цій війні, для всіх очевидно, що саме Україна тримає лінію фронту – не лише для себе, а й для всієї Європи.

Запитайте у своєї розвідки, що Росія планує цього літа в Білорусі? Якщо вони достатньо зухвалі, щоб готувати атаки звідти, то нам потрібно більше

сили – разом. І просто зараз це означає посилення України, щоб ми могли зупинити цю війну та запобігти її поширенню. Ось чому виробництво зброї має значення. Україна може покрити до 40 % своїх оборонних потреб завдяки власному виробництву, але для цього потрібне стабільне фінансування. Наші операції демонструють, який вплив мають інвестиції, особливо в безпілотники.

І нам усе ще терміново потрібні засоби ППО, особливо комплекси Patriot і ракети до них. Кожен із вас знає, що нам потрібно і чим ви можете допомогти. Потрібні рішення.

Друге. Ми маємо зробити все, щоб дипломатія не була порожньою. Наша делегація зараз у Стамбулі. І ми готові до необхідних кроків заради миру. Безумовно, відправною точкою має стати припинення вогню та гуманітарні дії – звільнення полонених і повернення викрадених дітей. Усі ключові питання можна вирішити на рівні лідерів. І якщо Росія знехтує навіть цим початковим порядком денним, і якщо стамбульська зустріч нічого не принесе, це явно означатиме, що терміново потрібні нові сильні санкції – у межах 18-го пакета ЄС і з боку Сполучених Штатів, зокрема, сильніші санкції, які обіцяв Президент Трамп. Санкції мають ударити по російській енергетиці. Особливо це стосується нафти й танкерів і, звісно, граничних цін. А також – по російських банках і фінансовому сектору загалом.

Третє. Сполучені Штати.

Дякую всім, хто робить максимум, щоб зберегти міцний зв'язок між Європою та Америкою. Нам потрібна підтримка Президента Трампа, Конгресу США та американського народу. Хоч би що відбувалося в умовах глобальної конкуренції, наш спільний обов'язок – Європи, Америки та всіх, хто цінує свободу, – захищати її разом. Нам потрібно якомога більше точок дотику, зокрема, на саміті НАТО в червні цього року. Один із ключових принципів європейської безпеки полягає в тому, що Росія не може мати права вето на рішення НАТО або впливу на Альянс чи його учасників. Цей принцип має залишатися незмінним. Євроатлантична безпека – це справа євроатлантичних країн. Путін обрав протистояння з Європою, тому він не може бути причетним до ухвалення рішень щодо її майбутнього. І це має залишитися незмінним. Важливо підтвердити на саміті НАТО в червні, що Альянс залишається сильним і що Європа не відмовиться від власної безпеки.

І, звісно, я також хотів би обговорити деталі нашої роботи в межах коаліції охочих, а також гарантії безпеки. Нам потрібно зробити коаліцію сильною. Але, гадаю, ми поговоримо про це за зачиненими дверима.

Ще раз дуже дякую.

Слава Україні!

*(Офіційне інтернет-представництво
(<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 2.06).*

Президента України

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Другий раунд українсько-російських переговорів у Стамбулі: підсумки в оцінках експертів

У Стамбулі 2 червня відбувся другий раунд прямих переговорів між українською та російською делегаціями. Українську, як і минулого разу, очолив міністр оборони Р. Умеров, російська делегація прибула у незмінному складі на чолі з помічником Путіна В. Мединським. Напередодні Президент України В. Зеленський визначив ключові позиції України на переговорах: повне й безумовне припинення вогню, звільнення полонених, повернення викрадених дітей, а також підготовка зустрічі лідерів.

До останнього моменту було незрозуміло, чи відбудеться новий раунд переговорів Росії та України в Стамбулі. Провести його запропонувала російська сторона в особі очільника МЗС С. Лаврова, вона ж закликала Київ підготувати чернетки меморандумів з умовами можливого перемир'я. Україна погодилася і передала документи за п'ять днів до початку переговорів. Натомість російська сторона відмовилася робити те саме заздалегідь, пообіцявши представити свої пропозиції вже на зустрічі. Саме відмова Москви наперед надати документ, який визначає порядок денний зустрічі, змусила Київ до останнього зволікати з відповіддю на запитання, чи поїде українська делегація до Стамбула. Лише ввечері 1 червня В. Зеленський підтвердив, що переговори відбудуться.

Зустріч делегацій почалася із затримкою після вітального слова міністра закордонних справ Туреччини Х. Фідана. За даними російських інформагенцій, перед основною сесією перемовин у Стамбулі керівник української делегації, міністр оборони Р. Умеров, поговорив із помічником президента Росії В. Мединським, який очолює російську переговорну групу. Україна цю інформацію не коментувала. За даними російських ЗМІ, зустріч тривала дві з половиною години. В. Мединський потому заявив, що зустріч з Р. Умеровим «відіграла важливу роль у підготовці спільної сесії». Переговори делегацій у підсумку тривали трохи більше години – менше, ніж перший раунд. За словами В. Мединського, спілкування проводилось російською мовою (URL: <https://ukranews.com/ua/news/1085566-pered-peregovoramy-v-stambuli-medynskyj-proviv-okremu-zustrich-z-umyrovym-tryvala-dovshe-za>).

Як і після першого раунду переговорів, єдиним конкретним підсумком зустрічі стали домовленості з гуманітарних питань. Обидві делегації підтвердили, що домовилися про новий масштабний обмін

військовополоненими за формулою «всіх на всіх». Він торкнеться двох категорій – молодих людей віком до 25 років, важкохворих і тяжкопоранених. В. Мединський назвав обмін «наймасштабнішим» від початку війни, уточнивши, що це начебто «гуманітарний жест» з російського боку. За його словами, під обмін можуть потрапити понад 1 тис. людей (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cgj802p0ywvo?xtor=AL-73-%5Bpartner%5D-%5Bukr%5D-%5Bheadline%5D-%5Bukrainian%5D-%5Bbizdev%5D-%5Bisapi%5D>).

Сторони також домовилися про обмін тілами загиблих військових – за словами Р. Умерова, йдеться про формат «6000 на 6000». У В. Мединського була інша версія: він стверджував, що наступного тижня Росія «в односторонньому порядку» передасть українській стороні 6 тис. «заморожених тіл загиблих українських солдатів і офіцерів», щоб їх могли «по-людськи поховати». «Я не знаю, якщо у них є якісь тіла з їхнього боку, ми теж прийнемо. Поки що цього ми не знаємо», – сказав В. Мединський.

Ще однією центральною темою зустрічі стало повернення на батьківщину українських дітей, у викраденні яких Київ звинувачує Москву. Р. Умеров повідомив, що російській стороні передали список з кількох сотень дітей, що перебувають у Росії й на окупованих територіях. В. Мединський, спілкуючись із пресою, уточнив, що в списку 339 імен. Щоправда, підкреслив він, у Москві не вважають цих дітей викраденими. Тему дітей помічник Путіна назвав «шоу, орієнтованим на жалісливих європейців», і звинуватив Україну у завищенні кількості дітей, які опинилися в Росії. «Якщо з'являються батьки, ми їх повертаємо. І насправді їх десятки, – переконує він. – Треба ще розібратися щодо цього повного списку в 339 прізвищ, і ми обов'язково це зробимо – скільки з них насправді в Росії, а скільки, можливо, на території Донбасу і Новоросії (так Росія називає окуповані території України) і нікуди не зникали».

У питаннях припинення бойових дій і мирної угоди сторонам просунутися не вдалося. Представники української делегації отримали російський меморандум щодо умов завершення війни, який по суті нагадував вимогу про капітуляцію України. Повний текст цього меморандуму опублікували росЗМІ. Загалом документ містить три розділи з двома варіантами умов припинення вогню. У ньому міститься 31 пункт. Перший варіант умов припинення вогню, за версією росіян, передбачає повний вихід ЗСУ з Луганської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей. У документі йдеться про те, що цю умову Україна має виконати за 30 днів припинення вогню, а всі війська мають бути відведені на узгоджену всіма сторонами відстань від кордонів РФ.

Також у меморандумі міститься другий варіант російських умов припинення вогню:

- заборона на передислокацію ЗСУ, за винятком переміщень для відведення військ на узгоджену відстань;

- припинення мобілізації та початок демобілізації;
- припинення зарубіжних поставок продукції військового призначення та іноземної військової допомоги Україні;
- виключення військового контингенту третіх країн на території України;
- відмова України від диверсій проти Росії з гарантіями;
- створення двостороннього Центру моніторингу та контролю режиму припинення вогню;
- взаємна амністія «політв'язнів» і звільнення ув'язнених цивільних осіб;
- скасування воєнного стану в Україні.

Крім того, росіяни вимагають міжнародного визнання Криму, Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей у складі Росії. Також вони хочуть, щоб Україна оголосила про свій нейтралітет, який має на увазі відмову від вступу в НАТО або інші військові союзи.

У меморандумі міститься і вимога провести в Україні вибори Президента і Верховної Ради не пізніше ніж за 100 днів після скасування воєнного стану і перед підписанням мирного договору з РФ. Заборона на розміщення ядерної зброї в Україні стала ще однією вимогою росіян.

Російська сторона також хоче, щоб мирний договір між Росією і Україною був схвалений юридично зобов'язуючою резолюцією Радбезу ООН. Крім того, росіяни знову зажадали забезпечити «повні права і свободи для російськомовних громадян». Ще одним пунктом вимог є відмова від взаємних претензій щодо збитків від бойових дій.

У меморандумі про припинення вогню, який Україна передала Росії, викладено умови та дії, які мають призвести до закінчення війни. В українському документі передумовою переговорів позначено повне і безумовне припинення вогню на суші, морі та в повітрі.

Також українська сторона перерахувала у своєму меморандумі заходи зі зміцнення довіри, серед яких повернення депортованих з України дітей, обмін військовополоненими «всіх на всіх» і звільнення всіх цивільних заручників Росією. Також Україна хоче самостійно обирати свої альянси, наприклад, НАТО. За умовами меморандуму, припинення вогню має відбутися «принаймні на 30 днів з можливістю продовження кожні 30 днів». Моніторинг його має відбуватися під керівництвом США за підтримки третіх країн.

Оскільки російський «меморандум» про можливе припинення вогню було передано Україні тільки 2 червня – прямо під час переговорів у Стамбулі – то ця зустріч і не привела до результатів, потрібних для закінчення війни, написав на своїй сторінці у Facebook глава Міноборони України Р. Умеров (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/peregovori-u-stambuli-2-cherhvnya-glava-minoboroni-umyerov-pidbiv-pidsumki-zahodu-50518965.html>).

«Передали росіянам позиції, сформульовані Президентом Володимиром Зеленським. Одна з ключових – безумовне припинення вогню щонайменше на 30 днів. Це наш принцип і позиція партнерів протягом багатьох місяців. Росія відкидає навіть саму ідею припинити вбивства», – заявив він. За словами Р. Умерова, країнам світу потрібно чинити тиск на РФ «заради справжнього миру, а не імітації переговорів».

«Наші документи були передані заздалегідь. Натомість “меморандум” від РФ з’явився тільки сьогодні – вже під час зустрічі. Що створило передумови, щоб ця зустріч не дала тих результатів, які потрібні для закінчення війни. Схоже, що росіяни знову тягнуть час, намагаючись створити “картинку дипломатії” для США без реальних дій», – написав глава Міноборони. За словами Р. Умерова, єдиний прогрес, якого вдалося досягти під час переговорів у Стамбулі, – «звільнення наших людей із полону».

Президент України В. Зеленський, коментуючи підсумки другого раунду українсько-російських переговорів, заявив, що вимоги росіян у Стамбулі схожі на ультиматум, а в питанні припинення вогню на перемовинах просунутися не вдалося. «Натомість на подальші обміни полоненими – наразі єдиний помітний результат перемовин – росіяни могли погодитися, щоб сподобатися американцям» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c93lw5y3q3qo>).

«Обміни дуже важливі для нас, і росіяни це розуміють. Вони, вибачте за таке слово, годують цим американців, щоб ті відклали свої рішення про введення санкцій», – заявив на брифінгу для журналістів український Президент. Він також поінформував, що у Стамбулі так і не вдалося домовитися про припинення вогню на 30 днів, ідею якого ще у квітні представив Президент США Д. Трамп, а згодом підтримали Україна та Європа. Але Росія неодноразово відкидала пропозицію такого тривалого припинення вогню, натомість пропонуючи щось коротше.

«Росіяни готові на припинення вогню 2–3 дні, щоб забирати убитих з поля бою. Я вважаю, що ідіоти, тому що припинення вогню для того, щоб не було вбитих», – сказав В. Зеленський. Він нагадав, що перед другим раундом переговорів заявляв, що якщо і цього разу у Стамбулі не вдасться просунутися вперед у питанні припинення вогню, «то далі повинні бути сильні кроки від США, передусім санкційний пакет». За його словами, американці вже могли запровадити санкції, але поки що цього не зробили. Але цей пакет, який В. Зеленський вважає сильним, уже передали на узгодження європейцям. Проте Президент США Д. Трамп перемовини в Стамбулі поки що ніяк не коментував.

В. Зеленський підтвердив досягнення домовленості про подальші обміни полоненими. За його словами, це буде обмін військових у форматі 1000 на 1000. «Може бути додаткових 200 на 200, тому що ми порушили додаткові питання про військових, політв’язнів і журналістів», – додав він. Списками полонених, за його словами, Україна має обмінятися з Росією цього тижня.

В. Зеленський також прокоментував обмін тілами загиблих воїнів у форматі 6000 на 6000, повідомлення про який з'явилися після перемовин. Він заявив, що «всіх наших треба забрати обов'язково», але це питання ще треба вивчити. У росіян, за його словами, «із цих шести тисяч 15 % впізнаних», і вже були ситуації, коли вони передавали Україні тіла, серед яких були в тому числі загиблі російські солдати.

На перемовинах також обговорювали повернення українських дітей, розповів В. Зеленський. На думку Президента, обговорення цієї теми показало всю сутність перемовин із росіянами. «По-перше, вони сказали, щоб ми не влаштовували шоу для європейських бабусь», – зазначив він. «Ми сказали їм, що вони вкрали 20 тисяч українських дітей, а вони сказали, що не 20 тисяч, а максимум сотні. І це важлива фіксація того факту, що вони вкрали дітей», – додав він.

Минулий раунд перемовин у Стамбулі був напруженим – як повідомлялося, росіяни навіть погрожували членам української делегації. Цього разу російська сторона почала розповідати «про погрози їх життю з боку нашої команди», повідомив В. Зеленський. Він також розповів, що після операції «Павутина» – блискучої масованої атаки українських дронів на російські літаки в тилу Росії – росіяни в Стамбулі поводити себе «трохи спокійніше». «Трохи спокійніше, ніж було, але нахабство яке було, таке є. Нахабні люди поводитися трошки скромніше. Подивимося, може треба трохи ще заходів – може будуть поводитися, як люди», – сказав він наприкінці брифінгу.

Експерти, оцінюючи підсумки переговорів у Стамбулі, вказують на те, що Росія вміло затягує Україну та її союзників у свою гру, яка їй вигідна на цьому етапі. «Це маневри і камуфляж з боку Путіна, мовляв, ви ж бачите, ми домовляємося, переговори йдуть, знімайте санкції, і не важливо, що ці переговори йдуть під ракетні обстріли України, й Путін продовжує робити на фронті те, що хоче», – зауважує професор політології Національного університету Києво-Могилянська академія О. Гарань. За його словами, до цих переговорів Україну схиляє Д. Трамп та очільники країни ЄС. «Нам всі говорять: продовжуйте, щоб на вас не можна було списати, що це Україна не хоче мирних переговорів. Тому ми не можемо зараз у цій ситуації грюкнути кулаком по столу й вийти з переговорного процесу», – констатує О. Гарань. На його думку, попри гуманітарну складову, зокрема обміни полоненими, в цих переговорах відсутній реальний прогрес (URL: <https://www.dw.com/uk/diplomatia-rf-hitrist-eksperti-pro-stambulski-peregovori-ta-cili-kremla/a-72767270>).

Виконавчий директор фонду «Демократичні ініціативи ім. І. Кучеріва» П. Бурковський вважає, що Україна повинна докладати зусиль до переговорів з Росією, оскільки це є вимогою ключового союзника – Сполучених Штатів, від яких Україна критично залежить у зброї та розвідданих. П. Бурковський наголошує, що існує три ключові перешкоди для переговорів, і вони не

принесуть результату, доки не зміниться одна з них. Зокрема це те, що Росія хоче продовжувати війну і поки що має для цього ресурси, позиція нинішньої адміністрації США, яка наполягає на марних спробах домовитися, та позиція України, яка не може поступатися своїм суверенітетом, як вимагає Кремль.

«Російська дипломатія – це хитрість. Обміни полоненими чи тілами загиблих, а також пропозиції короткочасного перемир'я спрямовані лише на те, щоб показати Заходу, що Росія є “договороздатною” й нібито дотримується міжнародного права. Це не гуманітарні дії, а спосіб дати своїм прихильникам на Заході підстави говорити про можливість домовленостей з Росією та зняття санкцій», – переконаний П. Бурковський.

Росія тягне час, щоб імітувати переговорний процес, констатував в ефірі «Українського радіо» політолог, експерт аналітичного центру «Об'єднана Україна» Д. Левусь. За його словами, РФ не відмовляється від своїх агресивних планів, а тому пропозиція перемир'я на окремих ділянках є пасткою не лише для України, а й для Сполучених Штатів, щоб показати їм, що вони пропонують припинення вогню, а Україна не хоче цього робити. І в цьому випадку Україна може погоджуватися на перемир'я, але висувати інші пропозиції: пропонувати на інших ділянках, в інший спосіб. Очевидно, росіяни не пропонують ті ділянки, де для них це буде невигідно або де вони не планують з того щось викрутити. «Я гадаю, що все поки буде крутитися довкола таких раундів в Туреччині й малоймовірно, що це буде простий процес з припиненням вогню. І навряд чи цей процес буде дієвим», – прогнозує політолог (URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=107593>).

Водночас Д. Левусь вважає, що зустріч Путіна та В. Зеленського навряд чи відбудеться швидко та в найближчій перспективі. «У мене є сумніви, що так може статися. Бо це буде не ініціатива Путіна. Йому треба показувати, що він все тримає у своїх руках. І ось тоді, коли він захоче, саме тоді воно і станеться. Хоча за посередництва Трампа, можливо, можуть бути певні зміни. Але навіть в таких умовах вони вимагатимуть поступок з боку Сполучених Штатів Америки просто за можливість провести таку зустріч. З огляду на те, як все зараз складається, які плани має Путін, навряд чи процес досягнення такої домовленості може бути швидким», – переконаний експерт.

Доцент кафедри міжнародних відносин і директор Центру міжнародних досліджень Одеського національного університету ім. Мечникова В. Дубовик також скептичний щодо переговорів України та Росії у Стамбулі, однак упевнений, що Києву потрібно продовжувати участь у цій грі та кожного разу привертати увагу світу до того, що РФ не демонструє готовність до реальних переговорів та компромісів.

«Ми маємо продовжувати наголошувати на необхідності припинення вогню, хоча б на період переговорів. Операція “Павутина” зайвий раз продемонструвала здатність України завдати відчутних ударів Росії, що війна далеко ще не програна, що списувати Україну зарано і що за умови подальшої підтримки України та тиску на Росію з часом можуть скластись

більш позитивні обставини для справжніх переговорів», – вважає В. Дубовик (URL: <https://www.dw.com/uk/diplomatia-rf-hitrist-eksperti-pro-stambulski-peregovori-ta-cili-kremla/a-72767270>).

Переговори у Стамбулі можна розцінити позитивно, адже домовилися про гуманітарний трек, вважає політолог і голова Центру аналізу та стратегій І. Чаленко. «Ми повертаємо своїх полонених та тіла військових. І якщо для цього потрібні зустрічі в Стамбулі, то треба їх продовжувати. З точки зору завершення війни, Росія вкотре показала свою недоговороздатність. Тобто небажання припинення вбивств, своєї агресії. Тому цілком зрозуміло, що вони хочуть і далі реалізовувати літній наступ. Хоча вікно можливостей в РФ відступити було», – зазначив І. Чаленко (URL: <https://i-ua.tv/news/91442-pusto-porozhni-zustrichi-v-stambuli-prodovzhatsia-ekspert-pro-peremovyny-mizh-ukrainoiu-ta-rf>).

Він підкреслив, що ультимативні вимоги РФ до України фактично нерелевантні, адже спецоперація «Павутина» показала, що РФ «дірява, як швейцарський сир». «Тому продовження війни збільшуватиме слабкість РФ. Крім того, перемовини в Стамбулі показали, що Росія не зможе проштовхувати свій наратив щодо капітуляції України», – зауважив політолог. Він підкреслив, що у Білому домі будуть позитивно реагувати щодо перемовин України та РФ. «Тому пустопорожні зустрічі в Стамбулі продовжаться з ложкою меду в діжці з дьогтем – обміном полоненими. Тому, скоріш за все, наступ триватиме до осені. Тому Україна має продовжувати працювати над санкційним тиском, асиметричними військовими діями в тилу ворога. Можна, звичайно, все це пришвидшити. Зокрема, можливо якусь надзвичайну подію з Путіним. Однак такий чорний лебідь зараз малоймовірний. Тому треба розуміти, що літній наступ РФ відбуватиметься і далі», – підкреслює експерт.

Водночас він наголосив, що операція СБУ «Павутина» підняла моральний дух українського суспільства. «Люди відчули натхнення та віру. Дійсно, люди втомилися і хочуть завершення війни. Однак завершувати її так, як хоче РФ – смертельно небезпечно. Тому Україна продовжує боротися, зокрема, за справедливий мир», – резюмує політолог.

Результати ж Стамбулу-2 були прогнозовані, вважає політолог, але навіть той факт, що обговорювали тему режиму припинення вогню – це вже позитив. Зрозуміло, що Російська Федерація буде і далі тягнути час і, швидше за все, зустріч на рівні лідерів держав відбудеться не скоро. Ймовірно, що і надалі формат переговорів передбачатиме нові зустрічі на рівні технічних груп, зауважив І. Чаленко (URL: <https://www.rfi.fr/uk/міжнародні-новини/20250602-україна-та-рф-домовилися-про-черговий-обмін-і-тиждень-вивчатимуть-меморандуми>).

Але ці технічні групи можуть зустрітися за умови, якщо на росіян тиснутиме Вашингтон, вважає співзасновник, виконавчий директор Українського центру безпеки та співпраці Д. Жмайло. А так у росіян є плани

– продовжувати війну влітку та восени, пропонувати «меморандуми, пакти, договори та умови», на які Україна не погодиться. «Якщо американці за це візьмуться і будуть продовжувати тиск, то так, така зустріч цілком ймовірна. Якщо міжнародна увага буде меншою, то вони всіляко тягнутимуть час і намагатимуться на пропозиції української сторони не йти. Тому я кажу: дуже важливо розділяти треки війни і перемовини. Це два процеси, які рухаються абсолютно паралельно», – зазначив Д. Жмайло.

Отже, чергові переговори між Росією та Україною в Стамбулі завершилися без прориву: попри домовленість про обмін полоненими, Кремль продовжує вимагати повної капітуляції Києва. Водночас на цьому тлі у Конгресі США набирає обертів ініціатива щодо нових, «руйнівних» санкцій проти РФ. Один із її авторів, сенатор Р. Блюменталь, публічно звинуватив Кремль у спробі «зробити дурнями Трампа й Америку». Ситуація створює серйозний виклик для Трампа: чи продовжить він наполягати на переговорах, чи вдасться до жорстких дій – зокрема збільшення військової допомоги Києву? У Вашингтоні визнають: хід війни в Україні дедалі більше впливає на політичні перспективи самого Д. Трампа. «Той факт, що Путін знову безкомпромісно відповів на заклики до миру, тепер може змусити Трампа діяти», – пише CNN. Водночас українські експерти зауважують, що лише об'єктивні зміни на полі бою – наприклад, значні втрати у живій силі або знищення військових підприємств, нафто- та газотерміналів – змусять Росію сісти за стіл переговорів. На їхню думку, РФ припинить війну, коли не матиме ресурсів для її продовження.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит Президента України В. Зеленського до Берліна

Президент України В. Зеленський 28 травня здійснив візит до Німеччини. У Берліні він зустрівся з федеральним канцлером Ф. Мерцом, Президентом Німеччини Ф.-В. Штайнмаєром та главою Бундестагу Ю. Кльокнер. Ключовими темами візиту були питання підтримки України та міжнародні зусилля щодо досягнення припинення вогню у війні з Росією, зокрема: фінансова підтримка країни; обговорення нового пакета санкцій ЄС проти Росії; перспективи подальшої військової підтримки, у т. ч. питання постачання озброєння; посилення економічного партнерства та зустріч із представниками німецького бізнесу.

Візит В. Зеленського до Берліна 28 травня співпав із резонансною заявою канцлера Німеччини Ф. Мерца про скасування західними союзниками обмеження щодо далекобійного озброєння, яке постачається до України. Дальність дії таких ракет сягає 500 км, що дає змогу уражати цілі в глибині Росії. «Більше немає обмежень на удари на велику відстань зброєю, яка була

передана Україні, ані від Британії, ані від Франції, ані від нас. Від Америки також немає. Це означає, що Україна може себе захищати, наприклад, атакуючи військові позиції на території Росії. До цього моменту вона не могла цього робити», – заявив канцлер в ефірі німецького суспільного телебачення.

Це оживило дискусію щодо передачі Україні крилатих ракет Taurus, зокрема з'явилися припущення, що своїми коментарями канцлер Німеччини Ф. Мерц мав на увазі наближення такого рішення. Утім постачання Taurus не обговорювалося публічно під час візиту В. Зеленського до Німеччини, ймовірно через те, що новий німецький уряд вирішив тримати в таємниці інформацію про подальше постачання зброї в Україну, щоб «позбавити агресора переваги у війні» (URL: <https://tsn.ua/politika/zelenskyu-u-berlini-pidtrymka-nimechchyny-perehovory-pro-myr-detali-vizytu-2837972.html> – 2025. – 28.05).

Під час зустрічі з В. Зеленським у Берліні канцлер Німеччини Ф. Мерц заявив про новий етап у відносинах між двома країнами. Він підкреслив, що російська агресія зблизила Україну та Німеччину як на рівні урядів, так і на рівні суспільств. Лідери обговорили подальшу оборонну підтримку України, зокрема зміцнення ППО, постачання артилерійських снарядів у межах чеської ініціативи, виробництво зброї в Україні та співпрацю українських і німецьких оборонних підприємств. Президент України та канцлер Німеччини приділили окрему увагу крокам для встановлення справедливого та сталого миру, спільній роботі в межах коаліції охочих, а також посиленню санкційного тиску на Росію. Крім того, під час зустрічі йшлося про відкриття переговорних кластерів щодо членства України в ЄС і план економічного відновлення країни після закінчення війни.

За інформацією ЗМІ, В. Зеленський також обговорив з главою Бундестагу Німеччини Ю. Кльокнер питання збільшення суми, яку може виділити Берлін на військову допомогу українській стороні. Український Президент повідомив, що під час зустрічі з Ю. Кльокнер висловив вдячність Німеччині за рішення про виділення 7 млрд євро на військову допомогу Україні у 2025 р. «Ми говорили про можливість збільшення цієї суми – розраховуємо на підтримку парламенту», – зазначив він.

Також В. Зеленський назвав головні теми зустрічі з главою Бундестагу: оборонна допомога, інвестиції в український оборонно-промисловий комплекс (ОПК), підтримка євроінтеграційного шляху України. «Обговорили, як можна наблизити справедливий і тривалий мир. Росія поки що не робить жодних кроків у цьому напрямі. Важливо діяти разом, щоб зупинити її агресію», – наголосив В. Зеленський (URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4785839-zelenskyi-kyiv-ochikuie-bilshoi-dopomohy-vid-frn> – 2025. – 29.05).

Президент України також зустрівся з Президентом Німеччини Ф.- В. Штайнмаєром. В. Зеленський подякував йому за надання військової

допомоги, у свою чергу Ф.-В. Штайнмаєр пообіцяв, що Німеччина продовжить підтримку України та українського народу. Під час розмови йшлося також про розширення мереж українсько-німецьких муніципальних партнерств, завдяки яким реалізуються проекти з відновлення, а українські громади отримують безпосередню підтримку там, де вона найбільше потрібна.

Під час візиту української делегації до Берліна Україна та Німеччина уклали важливі інвестиційні угоди, спрямовані на зміцнення обороноздатності України. Міністри оборони двох країн, Б. Пісторіус та Р. Умеров, підписали документи, які передбачають фінансування виробництва української далекобійної зброї на сотні мільйонів євро та закупівлю німецьких систем озброєння. Одним із ключових аспектів угоди є інвестиції Німеччини у виробництво озброєнь на території України. Це дасть змогу залучити наявні технології та виробничі потужності для створення сучасних систем озброєння.

Також повідомляється, що Україна уклала контракт із німецькою компанією Diehl Defence на виробництво зенітно-ракетних комплексів IRIS-T та боекомплекту до них. Вартість угоди оцінюється у 2,2 млрд євро. Угодою передбачено фінансування ремонтної інфраструктури та створення спільного підприємства між оборонними компаніями двох країн. Загальний обсяг пакету допомоги з боку Німеччини становить близько 5 млрд євро, що включає постачання боеприпасів, наземного озброєння, стрілецької зброї, фінансування військового зв'язку та медичного обладнання українського виробництва. За даними Bild, Німеччина планує виділити фінансування для розробки та серійного виробництва крилатих ракет в Україні з дальністю до 2500 км, однак про які саме моделі ракет ідеться – поки не уточнюється. На думку спостерігачів, налагодження масового виробництва такої далекобійної зброї дасть змогу українській армії завдавати ударів по стратегічних об'єктах противника на більшій глибині його території (URL: <https://mezha.media/oboronka/ukrajina-ta-nimechchina-ugoda-pro-ozbroyennya-302259/> – 2025. – 28.05).

Повернувшись до Києва, В. Зеленський учергове подякував Німеччині за підтримку. «Сьогодні вже в Києві, активний день після візиту в Німеччину. Всі домовленості маємо якнайшвидше реалізувати. Це стосується ППО передусім – перший пріоритет. Але також – інвестиції: інвестиції в наше виробництво – виробництво зброї і не тільки – і всі інші наші спільні проекти. Ми дуже цінуємо співпрацю з Німеччиною – це той випадок, коли двосторонні відносини між нашими країнами допомагають усій нашій Європі. Я хочу подякувати особисто канцлеру Мерцу за хороші рішення – більше спільних виробництв, більше фінансування, розвиток у напрямі “айріс-т” для України, ракети для “петріотів” – це головне. Дякую», – наголосив Президент України (URL:

<https://ua.korrespondent.net/ukraine/4786090-zelenskyi-pidsumuvav-rezultaty-vizytu-v-berlin-2025>. – 29.05).

Підсумки свого візиту до Берліна В. Зеленський озвучив під час спільної пресконференції з німецьким канцлером. Під час спільної заяви для преси лідери обговорили ключові питання двосторонньої співпраці, подальшу підтримку України у війні з Росією, а також майбутнє європейської безпеки. В. Зеленський подякував Німеччині за військову та фінансову допомогу, натомість Ф. Мерц підкреслив непохитну солідарність з Україною.

Під час пресконференції політики відзначили важливість спільної підтримки України західними партнерами у переговорному процесі з Росією. Зокрема, Ф. Мерцу довелося виправдовуватися за те, що висунутий ним та іншими європейськими лідерами під час візиту до Києва 10 травня ультиматум про припинення вогню, який отримав телефонну підтримку Президента США Д. Трампа, залишився без відповіді, на яку очікували. Д. Трамп від санкцій поки що утримується, а 17-й санкційний пакет Євросоюзу не є жорстким. Ф. Мерц заявив, що робота над 18-м пакетом ведеться, і висловив сподівання, що США і Європа збережуть єдність у підтримці Києва.

На спільній пресконференції з В. Зеленським Ф. Мерц оголосив про фінансування виробництва ракет далекого радіусу дії в Україні. Він повідомив, що міністри оборони Німеччини та України підпишуть відповідну заяву. «Ми хочемо змінити це виробництво, ми хочемо, щоб воно було спільним. Ми будемо це підтримувати і не будемо говорити про деталі публічно. Ми будемо дбати про те, щоб українська армія отримувала все, що їй потрібно, що ми можемо дати, щоб Україна успішно захищалась та тримала оборону. Власне, ми про це будемо ще говорити», – зазначив канцлер.

Ф. Мерц назвав цю угоду початком нової військово-промислової співпраці між Україною та Німеччиною, підкресливши її значний потенціал. Крім того, Німеччина виділить кошти на закупівлю терміналів супутникового зв'язку Starlink для України. Канцлер також наголосив, що його країна продовжить та розширить військову підтримку України, щоб забезпечити її здатність протистояти російській агресії як нині, так і в майбутньому (<https://tsn.ua/politika/zelenskyu-u-berlini-pidtrymka-nimechchyny-perehovory-pro-myr-detali-vizytu-2837972.html> – 2025. – 28.05).

Канцлер Німеччини анонсував проведення українсько-німецьких міжурядових консультацій наприкінці цього року – перших за багато років. «Майже всі міністри федерального уряду сьогодні тісно співпрацюють зі своїми українськими колегами. І цю співпрацю ми будемо розширювати. Тому наприкінці цього року ми вперше за багато років знову проведемо українсько-німецькі міжурядові консультації», – повідомив Ф. Мерц. Також обидва лідери поспілкувалися з представниками німецького бізнесу, який хотів би брати участь у реконструкції України – від енергетики до медицини

(URL: <https://www.dw.com/uk/persij-vizit-zelenskogo-do-merca-pro-so-jslosa-v-berlini-reportaz-dw/a-72705567> – 2025. – 28.05).

Ф. Мерц також пообіцяв зробити все, щоб газопровід «Північний потік-2» не запрацював. Він переконаний, що поведінка Росії у переговорах довкола російсько-української війни вказує на прагнення Кремля «тягнути час». Федеральний канцлер Німеччини нагадав, що Україна, зі свого боку, давно висловила готовність до безумовного припинення вогню. «Москва хоче виграти час. Меморандум стосовно перемовин, який анонсував президент Путін тиждень тому, ми все ще чекаємо. Масовані повітряні атаки у вихідні, зокрема на Київ – це не мова миру, а мова війни. Це ляпас усім, хто працює над припиненням вогню – в Україні, у Європі і у США. У цих умовах Німеччина продовжить посилювати тиск на Росію, щоб послаблювати її воєнну машину», – заявив канцлер (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/28/7212583/> – 2025 – 28.05).

Журналістів цікавила думка канцлера щодо ракет Taurus, адже під час візиту В. Зеленського не йшлося про поставки цієї зброї. Проте Ф. Мерц не виключає постачання Україні крилатих ракет Taurus. Про це він сказав в ефірі телеканалу ZDF. «Звичайно, це в межах можливого», – відзначив канцлер, відповідаючи на запитання ведучого про Taurus, наголосивши також, що для цього знадобиться кілька місяців навчання українських солдатів. За його словами, передача системи через пів року чи рік не принесе користі Україні сьогодні, тому військова підтримка країни вдосконалюється вже сьогодні. Щодо подальших санкцій проти Москви канцлер заявив: «Все, що можна зробити на безпечній правовій основі, є мислимим і можливим» (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/29/7212640/> – 2025. – 29.05).

Заяви Ф. Мерца не сподобались у Москві. Зокрема, речник президента РФ Д. Песков назвав намір країн Заходу зняти обмеження на постачання далекобійної зброї Україні «досить небезпечним». Ще раніше, у квітні 2025 р., заступник очільника Ради безпеки РФ Д. Медведєв у відповідь на підтримку Ф. Мерцем ідеї передачі Taurus опублікував у соцмережі X гнівний допис: «Кандидата в канцлери Фріца Мерца переслідує пам'ять про батька, який служив у гітлерівському Вермахті. Тепер Мерц запропонував завдати удару по Кримському мосту. Подумай двічі, нацисте!»

Ця заява стала частиною ширшої риторики Кремля, яка звинувачує Захід у «ескалації» конфлікту. Крім того, Москва погрожувала «ударами відплати» по західних столицях, включно з Берліном, у разі надання Україні далекобійної зброї. Зокрема російські пропагандисти, такі як М. Сімоньян, раніше заявляли про можливість атак на західні міста у відповідь на постачання Taurus (URL: https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2577176/zelens-kii-i-merts-u-berlini-dopomoga-ukrayini-dalekobiina-zbroia-i-reaktsiia-moskvi?srsId=AfmBOootPERG-hK2Z6-z1vp_V6uIeTm1-9HKhu8ov1GYmUoXRP-VDWXY – 2025. – 19.05).

Варто зазначити, що категоричні противники надання військової допомоги Україні є й серед німецьких політиків. Зокрема С. Вагенкнехт, голова ультралівого «Альянсу С. Вагенкнехт», критикує заплановану німецько-українську співпрацю щодо зброї дальньої дії як свідчення того, що канцлер Ф. Мерц і Президент України В. Зеленський несерйозно ставляться до мирних переговорів з Росією. Вона вважає, що зустріч В. Зеленського і Ф. Мерца в Берліні була скоріше воєнним самітом. «Це був саміт з питань озброєнь, який цементує війну і продовжує смерть. Зустріч показує, що Мерц і Зеленський не мають серйозних намірів вести переговори. Більше зброї, більше санкцій, жодних компромісів: хіба це має привести Путіна за стіл переговорів?» – заявила С. Вагенкнехт (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/29/7212639/> – 2025. – 29.05).

За її словами, якщо В. Зеленський продовжуватиме у межах того ж підходу, Україна в кінцевому підсумку буде повністю зруйнована. «Це також відповідальність канцлера. Це обурливо, що Мерц продовжує тримати громадськість у невіданні щодо питання Taurus», – підкреслила С. Вагенкнехт. Вона вважає, що передача крилатих ракет Україні Німеччиною була б оголошенням війни Москві. «Замість того, щоб постійно вказувати пальцем на Путіна і його нібито неготовність до переговорів, Мерц мав би використати можливість для пошуку компромісної лінії для переговорів з українським Президентом», – наголосила очільниця АСВ.

Тим часом німецьке видання Bild, посилаючись на власні джерела в уряді, повідомляє, що заява канцлера Ф. Мерца про зняття обмежень на дальність ударів західною зброєю викликала суперечки. У статті йдеться про те, що рішення про постачання Україні крилатих ракет Taurus досі не ухвалено, що суперечить словам Ф. Мерца. Військовий експерт Н. Ланге підкреслив, що зняття обмежень має сенс лише за умови постачання Україні зброї з більшою дальністю (URL: <https://tsn.ua/politika/zelenskyu-u-berlini-pidtrymka-nimechchyny-perehovory-pro-myr-detali-vizytu-2837972.html> – 2025. – 28.05).

За інформацією Bild, очікувати прориву з ракетами Taurus не варто – питання залишається фактично табуованим. Однак Німеччина може надати додаткові РСЗВ Mars II (дальність до 85 км) та боєприпаси до них. Проблема в тому, що росіяни ефективно глушать GPS-наведення цих ракет, а їхня дальність недостатня для ударів по глибокому тилу.

Проте у Берліні не відкидають передавання Taurus Україні, але просять мовчати, пише видання Tagesschau. «Ми уважно розглянемо, що необхідно для того, аби мати змогу ефективно підтримувати Україну», – зазначив очільник канцелярії уряду ФРН Т. Фрай в інтерв'ю виданню Welt. За його словами, Німеччина зробить усе, що буде потрібно для допомоги Києву. Водночас він розкритикував те, як активно тема обговорюється в публічному просторі: «На жаль, це питання обговорюється публічно». На його думку, така стратегія неправильна, і він не має наміру її підтримувати.

Оглядачі німецьких ЗМІ, аналізуючи візит Президента України В. Зеленського до Берліна, що відбувся 28 травня, відзначають, що канцлер ФРН Ф. Мерц розпрощався з нерішучою зовнішньою політикою свого попередника О. Шольца, він не говорить детально про майбутні санкції щодо РФ і про військову допомогу Україні, щоб не давати Росії зайвої інформації. Крім того, вони відзначають, що співпраця з Україною у сфері оборони нині набагато важливіша й ефективніша за підготовку нових санкційних пакетів щодо Росії, а ракети ще тривалий час будуть потрібні Києву.

На думку німецьких оглядачів, питання про крилаті ракети Taurus залишилось відкритим. Канцлер уникає згадки про Taurus і зазначає, що «не обговорюватиме деталі публічно». «Мовчання канцлера з цього питання – стратегія», – пише Б. Гросскопф у статті на сайті tagesschau.de. Однак риторика канцлера стає чіткішою і різкішою, коли йдеться про тиск на Росію, пише далі журналіст. «Мерц хоче ослабити військову машину Москви, з одного боку, у військовому плані, а з іншого – за допомогою жорсткіших санкцій. Те, який вигляд повинні мати ці санкції, знову відкрите питання», – вказує він.

На думку автора публікації, візит В. Зеленського до Берліна посилав сигнал єдності Москві і світу. Ф. Мерц знає, що це є провокацією для Росії. «Ледве закінчилася пресконференція, як Кремль звинуватив Німеччину в “розпалюванні війни”. Німеччина продовжує чітко позиціонувати себе на боці України – як близького партнера», – резюмує автор (URL: <https://www.dw.com/uk/zbroa-dla-kieva-vazlivisa-za-sankcii-sodo-rf-zmi-frn-pro-visit-zelenskogo/a-72724197> – 2025. – 29.05).

Оглядач видання Die Tageszeitung Б. Класен сумнівається в користі від «обіцяної Німеччиною підтримки України у виробництві ракет великої дальності». «Цей ризикований крок, який може підірвати поточну підготовку до мирних переговорів, несе в собі значний вибуховий потенціал», – вважає він. Разом з тим журналіст називає «обнадійливим» те, що Берлін укотре підкреслив свою принципову готовність до прямих мирних переговорів, що «тривалий час не було даністю». «І переговорний процес, схоже, дійсно набирає обертів», – зазначає оглядач.

Проте, на його думку, проблема в деталях, адже невідомо, як Україна реагуватиме на вимоги Росії щодо передачі їй українських територій. «І яка її позиція щодо таких умов, як відмова від членства в НАТО, нейтральний статус або навіть захист російської мови? Все це не менш вибухонебезпечно і залежить, перш за все, від готовності Путіна до переговорів», – підсумовує Б. Класен.

Більш позитивно дії Ф. Мерца оцінює С. Адлер у коментарі суспільно-правової радіостанції Deutschlandfunk. За її словами, через три тижні після вступу на посаду канцлер Ф. Мерц проводить відчутні зміни у зовнішній політиці Німеччини. «Сьогодні він додав ще одну: спільні оборонні проєкти з Україною», – зазначає оглядачка. На переконання журналістки, у той час, як

його попередник О. Шольц був вкрай нерішучим щодо поставок Україні будь-якого нового типу зброї, Мерц вирішив діяти «ефективно і прагматично», адже українська і німецька армії мають одну спільну рису: їм потрібна зброя. «Україні вона зараз потрібна гостріше, ніж Німеччині», – зазначає вона.

С. Адлер наголошує, що Німеччина, європейці підтримують Україну, з Президентом США Д. Трампом чи без нього. Вони спираються на свої сильні сторони і, нарешті, більше не роблять себе меншими, ніж вони є. Угоди підписані, тепер їх потрібно виконати.

Журналіст Й. Бебермайєр у коментарі порталу t.online.de. відзначає важливість того, що Ф. Мерц взагалі підняв питання про дальність зброї, «тому що це має вирішальне значення для далекобійної зброї, спільно виробленої з Україною. Набагато важливіше, ніж для німецької зброї, що постачалась Києву досі, оскільки її далекобійність не перевищує 85 кілометрів». На думку Й. Бебермайєра, є два можливих пояснення розвороту в питанні застосування далекобійної зброї: можливо, колишній канцлер О. Шольц у якийсь момент відмовився від своєї суворої лінії, не оприлюднивши її. «З тієї ж причини, з якої він довгий час навмисно вагався: щоб не провокувати Путіна. Але також можливо, що Мерц прагне, аби нинішня зміна позиції в цьому питанні здавалася менш значущою, ніж вона є насправді», – зазначив автор.

Українські експерти позитивно оцінюють результати візиту В. Зеленського до Німеччини. Зокрема, це стосується фінансування виробництва зброї для ЗСУ. Політичний експерт і військовослужбовець О. Мусієнко пояснив, що фінансування української ракетної програми – це і про безпеку Європи, яка сама переважно закуповує ракети у США.

За словами експерта, відбувся вдалий візит Президента В. Зеленського до Німеччини. Щоправда, немає інформації про Taurus, але є інша цікава і важлива новина – уряд Німеччини розглядає можливість виділення Україні коштів на створення власних крилатих ракет із дальністю до 2500 км, ідеться про мільйони євро на самостійну розробку та серійне виробництво. «Коли йдеться не тільки про крилаті ракети, а й про балістику, мене часто запитують: “А що з ракетною програмою?” Так, вона має бути, так, це важливо, але ж стоїть питання фінансування. Без фінансування наших партнерів тут обійтися доволі складно. Як нам досягти цього фінансування? Потрібно переконати і мотивувати наших західних друзів, що це і в їхніх інтересах», – наголошує О. Мусієнко (URL: <https://musienko.net.ua/interview/operational-information/3386-nimechchyna-profinansuye-stvorenniya-ukrayinskyh-krylatyh-raket-dalnistyu-do-2500-km/> – 2025. – 29.05).

На його думку, у Європи немає оперативно-тактичних ракетних комплексів, балістики, це все купується у США, наприклад, АТАСМС. Те саме стосується крилатих ракет, тут використовуються або американські

Tomahawk, або хіба ще німецькі Taurus. «І тут Європа отримує унікальний шанс, тому що Україна знає, як це робиться, Україна має відповідні технології, Україна має можливості і Україна може виробляти спільно з партнерами. Але Україні потрібні кошти, і саме сюди можна вкладати», – підкреслив експерт. Він вважає, що саме таким чином це може бути взаємовигідно для Європи. О. Мусієнко сподівається, що «і Німеччина, й інші наші європейські друзі будуть іти саме таким шляхом, інвестуючи в українську оборону».

Зустріч Президента В. Зеленського та канцлера Ф. Мерца у Берліні однозначно була позитивною, вважає політолог І. Рейтерович. Він зауважує, що попередній обережний підхід від Німеччини, який був за канцлерства О. Шольца, однозначно змінився, про що свідчить багато конкретних та позитивних для України заяв, які пролунали під час візиту. Варто насамперед згадати про військову допомогу на 5 млрд євро від Німеччини для фінансування виробництва української далекобійної зброї, яку Сили оборони без жодних обмежень можуть використовувати по Росії.

Крім того, пролунали політично важливі заяви. Наприклад, Ф. Мерц підтвердив, що зробить усе для того, щоб «Північний потік-2 не запрацював». Раніше були побоювання, що США з Росією якось домовляться про спільну експлуатацію цього газогону. Звісно, залишилася певна недоговореність щодо постачання німецької далекобійної зброї, але не варто було очікувати конкретних заяв на тлі згортання комунікації німецького уряду щодо постачання Україні озброєння, зауважує експерт. Він вважає, що візит В. Зеленського до Німеччини можна оцінити дуже позитивно. Головне, щоб ті заяви, які пролунали, були якнайшвидше втілені в життя, підкреслив І. Рейтерович (URL: https://24tv.ua/zustrich-zelenskogo-mertsya-yaki-rezultati-zustrichi-berlini_n2833501 – 2025. – 29.05).

Водночас військовий експерт І. Ступак застерігає від передчасного оптимізму щодо ракет Taurus. За його словами, на шляху до їх передачі стоїть низка юридичних та технологічних обмежень. Насамперед – режим контролю за ракетними технологіями, який не дозволяє передавати ракети з дальністю понад 300 км третім країнам. Отже, у найкращому разі Україна може розраховувати лише на експортну версію ракети з обмеженим радіусом дії.

Утім експерт вважає, що зволікання з передачею німецьких ракет може підштовхнути до стратегічно важливішого рішення – інвестування у власне виробництво. За словами І. Ступака, Україна вже найближчим часом може отримати фінансування для розробки своїх ракет дальністю понад 1000 км. «Можливо навіть, ми зможемо виторгувати у Німеччини, Франції, Великої Британії старі технології – викупити або взяти в борг. Це дозволить нам прискорити власне виробництво на 30–40 %. І, цілком можливо, наші ракети з'являться на полі бою раніше, ніж очікувалося», – пояснює І. Ступак (URL:

<https://www.komersant.info/zamist-taurus-raketa-na-2000-km-i-aki-rishennia-dozrivaiut-pislia-vizytu-zelenskoho-do-berlina/> – 2025. – 29.05).

Що ж до самих крилатих ракет Taurus, експерт вважає, що їх Україна врешті-решт отримає, але з істотним запізненням. Ударний потенціал цих ракет не стане проривом на фронті, однак зможе завдати відчутного удару російським військам. Окрема проблема – виробництво ракет компанією-виробником, яка не виготовляє Taurus про запас, а лише під конкретне державне замовлення. Тож експерт закликає Берлін забезпечити безперервне виробництво ракет для України, доки вона не запустить власну ракетну програму.

Отже, візит Президента України В. Зеленського до Берліна підкреслив важливість міжнародної підтримки України у її боротьбі за незалежність та суверенітет, а також відкрив нові горизонти для військово-промислової співпраці між Україною та Німеччиною. Хоча питання Taurus залишилося відкритим, домовленості про спільне виробництво далекобійної зброї та фінансування на 5 млрд євро свідчать про новий рівень підтримки. Переваги домовленості про спільне виробництво озброєння у ЗСУ можуть відчуті вже найближчими тижнями, отримавши конкретні системи. Їх можна вводити в експлуатацію, не готуючи персонал за кордоном. Берлін також виділить кошти на Starlink, продовжить постачати артснаряди, системи ППО, наземне озброєння, стрілецьку зброю. Підписано також контракт з компанією Diehl Defence на виробництво систем ППО IRIS-T і ракет до них. Крім того, Німеччина інвестуватиме кошти в ремонт техніки, створивши відповідні потужності на території України, та надаватиме підтримку в медичній галузі. Загалом візит було зосереджено на підтримці Німеччиною України, зусиллях щодо досягнення припинення вогню та планах подальшої співпраці обох країн.

Н. Вербицька, власкор СІАЗ НБУВ

Президентські вибори в Румунії та Польщі: український контекст в оцінках експертів

Протягом останнього місяця у двох країнах Європейського Союзу – Румунії та Польщі – відбувалися президентські вибори, які проходили на тлі складної геополітичної ситуації, зростання викликів для європейської єдності та посилення праворадикальних настроїв серед населення цих країн і у їх політикумах. Результати цих виборів були важливими не лише з точки зору визначення внутрішньополітичного балансу сил у Румунії та Польщі, а й у міжнародному контексті, як головний фактор формування зовнішньополітичного курсу двох держав. З огляду на це, на результати

президентських виборів у цих країнах із помітною напругою чекали одразу в кількох столицях – у Києві, Кишиневі, Брюсселі та Москві.

Для України результати виборів у Румунії та Польщі були надзвичайно важливими. Обидві країни від початку повномасштабної російської агресії активно допомагали Україні економічними, гуманітарними, військовими, логістичними засобами, розвивали двосторонню співпрацю у різних сферах, висловлювали солідарну з Україною позицію в межах НАТО, ЄС та ООН. В обох державах присутня потужна військова інфраструктура НАТО – фактор, який має довгострокове значення для регіональної безпеки та потенційної взаємодії з Україною.

Польща, попри внутрішню політичну поляризацію, протягом останніх років залишалася одним із головних торговельних, безпекових і логістичних партнерів України, проте українсько-польські відносини переживали певну напругу, зокрема через блокування кордону польськими фермерами в минулому році. Водночас Румунія взяла на себе критично важливу частину транзиту українського експорту до ЄС. Крім того, Румунія є важливим транзитним маршрутом для постачання зброї та боєприпасів в Україну. Тут розташовані американські системи ПРО, а також три великі авіабази, з яких літаки НАТО вилітають на патрулювання повітряного простору до кордону України і Молдови та над Чорним морем. Україна експортує 70 % свого зерна через румунські територіальні води до Стамбула. Румунський флот розмінює ці води. Крім того, румунські ВПС навчають українських пілотів літати на F-16.

Другий тур президентських виборів у Румунії відбувся 18 травня, за результатами яких перемогу здобув незалежний кандидат Н. Дан. Він отримав 53,6 % голосів виборців (6 168 642 голоси), обійшовши лідера правопопулістського «Альянсу за об'єднання Румунії» Д. Сіміона, за якого проголосували 46,4 % виборців (5 339 053 голоси). Явка становила 64,7 % – це близько 11,6 млн осіб, серед яких 1,6 млн голосів закордонної діаспори (URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-prezydentskykh-vyboriv-u-rumuniyi-2025>).

Н. Дан виступав на виборах як незалежний кандидат. Він є колишнім членом Палати депутатів Румунії, а також засновником і колишнім лідером румунської політичної партії «Союз порятунку Румунії» (USR), мером Бухареста та доктором математичних наук. Н. Дан представляє проєвропейський та антикорупційний курс румунської політики. Він позиціонує себе технократичним реформатором, який пропонує більш прозору альтернативу традиційному політичному класу в державі. Основою його політичної платформи є боротьба з корупцією, економічні реформи, скорочення дефіциту бюджету та зміцнення зв'язків Румунії з Євросоюзом.

Н. Дан спирається на підтримку урбаністичного середнього класу – ліберальних, прогресивних і поміркованих виборців, які вбачають майбутнє країни у Європі. Економічна програма Н. Дана передбачає цифровізацію

податкової системи, боротьбу з ухиленням від податків, створення сприятливих умов для приватних інвестицій, збалансований розвиток між сільськими та міськими громадами тощо. У питаннях зовнішньої політики Н. Дан є твердим прихильником членства Румунії в НАТО та ЄС, а також послідовно виступає за надання підтримки Україні. За його словами, перемога Києва у війні відповідає інтересам усього регіону (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c7805keln0xo>).

Д. Сіміон, головний опонент Н. Дана на президентських виборах, представляє протилежний політичний полюс як лідер правопопулістської партії «Альянс за об'єднання румунів» (AUR). Політична платформа Д. Сіміона базується на націоналістичних та антисистемних настроях, апелюючи переважно до виборців із середньою освітою та невисоким рівнем доходів.

Д. Сіміон активно використовує євроскептичну риторику з елементами російських наративів та виступає за «традиційні цінності». Його політичні позиції значною мірою збігаються з ідеями руху MAGA Д. Трампа: від соціального консерватизму до скептичного ставлення щодо підтримки України. Головне гасло його передвиборчої кампанії: «Зробимо Румунію знову великою» – калька із передвиборчого слогана нинішнього президента США.

За тиждень до другого туру виборів Д. Сіміон заявив, що Україна має компенсувати Румунії отримання у вересні минулого року зенітно-ракетного комплексу Patriot, а сам факт передачі цієї системи він називав «зрадою національних інтересів». Однією з головних тем його виборчої кампанії було невдоволення в суспільстві фінансовою підтримкою у Румунії українських біженців. Також Д. Сіміон є персоною non grata в Україні та Молдові через заяви щодо територіальних претензій до цих держав.

Варто нагадати, що президентські вибори в Румунії мали відбутися ще восени 2024 р., але активне втручання Росії призвело до їх резонансного зриву. Конституційний суд Румунії 6 грудня скасував результати першого туру виборів президента, за результатами якого найбільшу кількість голосів отримав проросійський кандидат К. Джорджеску. Напередодні тодішній президент Румунії К. Йоганніс надав дозвіл на оприлюднення документів румунських спецслужб щодо виборів, які, серед іншого, свідчили про проведення передвиборчої кампанії К. Джорджеску з порушенням національного виборчого законодавства та підозрами щодо причетності до цього Росії.

У документі Служби розвідки Румунії містилася розлога інформація щодо виявлення масштабної та скоординованої операції з використання TikTok для стрімкого підвищення популярності кандидата К. Джорджеску на президентських виборах 2024 р. Зокрема, були виявлені мережі з-понад 25 тис. акаунтів у TikTok, механізми координації кампанії через Telegram і нелегальні схеми фінансування цього процесу.

Після скасування результатів тих виборів відбулися зміни в політичному ландшафті Румунії, й електоральну базу К. Джорджеску «успадкував» Д. Сіміон. Хоча він заперечує безпосередні зв'язки з Росією, його риторика значною мірою ретранслює російські наративи, включно із євроскептичним і антиглобалістським порядком денним, закликами зменшення допомоги Україні, натяками на територіальні претензії до України та Молдови тощо.

Під час цьогорічних президентських виборів Міністерство закордонних справ Румунії також виступило із заявою про чергові ознаки російського втручання та вірусну кампанію фейкових новин у Telegram та інших соцмережах, спрямовану на вплив на виборчий процес. Утім, цього разу втручання РФ не досягло очікуваного ефекту.

Результат Н. Дана, попри порівняно невеликий відрив від опонента, є стратегічно важливим для збереження євроатлантичного курсу Румунії. Його перемога уособлює запит суспільства на поміркованість, стабільність та продовження інтеграції до політичних, економічних та оборонних структур ЄС і НАТО. Це стало чітким сигналом про відмову від реваншистських настроїв, радикального націоналізму, ксенофобії та євроскептицизму, які просувалися праворадикальною партією AUR.

Водночас високий результат Г. Сіміона демонструє зростання у Румунії впливу праворадикального дискурсу, поширення популізму та поглиблення ідеологічного розколу в румунському суспільстві між євроінтеграційним вектором та націоналістичним ізоляціонізмом. Цей розкол особливо помітний на регіональному рівні – урбанізовані та економічно активні регіони голосували переважно за Н. Дана, тоді як сільські райони та прикордонні зони – за праворадикального кандидата Г. Сіміона. Це створює потенційну основу для внутрішньополітичної турбулентності у майбутньому.

Перемога Н. Дана на президентських виборах у Румунії має велике значення для перспектив подальшої стабілізації внутрішньої політичної ситуації в державі. У румунській політичній системі президент має великі повноваження: він призначає прем'єр-міністра (за погодженням з парламентом), командує Збройними силами та може впливати на законодавчий процес. Президент Румунії представляє державу на самітах НАТО і Європейського Союзу, а також може накладати вето від імені держави на рішення ЄС, тому політичні погляди та ціннісні орієнтири новообраного президента Румунії мають великий вплив на подальшу реалізацію зовнішньої політики держави. У цьому контексті як для України, так і для найближчих партнерів Румунії ситуація залишається передбачуваною: Н. Дан виступає за збереження проєвропейського курсу і трансатлантичних зв'язків Румунії з партнерами, а також підтримує продовження надання логістичної та військової підтримки Україні.

Перемога Н. Дана на президентських виборах у Румунії викликала позитивний резонанс у ключових демократичних столицях Європи. Одними з перших вітання надіслали Президент Франції Е. Макрон і Президент України

В. Зеленський. Президент Франції наголосив, що обрання незалежного кандидата, прихильника реформ та прозорості є «перемогою стабільності та європейської ідентичності». Президент України у своєму зверненні відзначив важливість Румунії як стратегічного союзника у сфері регіональної безпеки, гуманітарної допомоги та енергетичної солідарності. Ці сигнали стали важливим свідченням готовності західного світу до нової фази співпраці з Бухарестом та підтримки політичної сили, здатної протистояти деструктивним впливам (URL: <https://www.rukh.uz.ua/?p=37783>).

На переконання експертів, перемога Н. Дана відкриває перспективу зміцнення політичної й гуманітарної підтримки України з боку Румунії. Протягом своєї виборчої кампанії та на посаді мера Бухареста він неодноразово виступав за надання військової допомоги Збройним силам України, міжнародне визнання територіальної цілісності України, посилення антиросійських санкцій та розширення гуманітарної допомоги біженцям з України. Його позиція узгоджується з політикою чинного уряду та парламентської більшості, що робить румунську підтримку України стійкою, послідовною та стратегічною.

Очікується, що під час президентства Н. Дана Румунія активізує участь у зміцненні східного флангу НАТО, зокрема шляхом розширення військової інфраструктури НАТО, проведення спільних військових навчань і тренувань, посилення протидії гібридним загрозам тощо. Румунія також може стати важливим каналом комунікації між Україною та західними інституціями, зокрема з Брюсселем і Вашингтоном. Наявність у Бухаресті проєвропейського президента – це також шанс для України вивести двосторонні відносини на рівень стратегічного партнерства, заснованого на довірі, відкритості та спільному безпековому інтересі.

Важливими для України є також президентські вибори у Польщі, другий тур яких відбувся 1 червня. Поляки обирали між Р. Тшасковським – кандидатом від партії прем'єра Д. Туска «Громадянська коаліція» та підтриманим партією «Право і справедливість» К. Навроцьким. У першому турі Р. Тшасковський переміг, набравши 31,36 %, К. Навроцький відстав від нього менш ніж на 2 %, набравши 29,54 %.

Хоча президент Польщі виконує в основному церемоніальні повноваження, він може накладати вето на урядові законодавчі ініціативи, а коаліція прем'єра Д. Туска у парламенті не має достатньої більшості для його подолання. Тому від того, хто саме буде обраний президентом, залежало, наскільки ефективно зможе виконувати свою програму польський уряд.

Шанси обох претендентів на перемогу у президентських перегонах були приблизно рівні, а дані екзитполів спочатку були на користь Р. Тшасковського, хоча його перевага була мінімальною. Зокрема, опитування Ipsos, підготовлене для телеканалів TVP, TVN та Polsat, показувало, що чинний мер Варшави набирає 50,3 % голосів. Його суперник К. Навроцький отримував 49,7 % голосів. Проте після 23-ї години соціологи

оновили дані. Нові результати були такі: К. Навроцький – 51 %, Р. Тшасковський – 49 %. На ранок 2 червня підрахунок 100 % дільниць засвідчив перемогу К. Навроцького, який набрав 50,89 % голосів виборців. Його опонент, мер Варшави та представник ліберального табору Р. Тшасковський, заручився підтримкою 49,11 % громадян. Різниця між кандидатами становить менше 2 %, що підтверджує напруженість перегонів, яка спостерігалась протягом усієї виборчої кампанії. Явка виборців була досить високою – понад 67 %, що свідчить про значний інтерес польського суспільства до вибору майбутнього політичного курсу країни. Експерти вже заявляють, що результати виборів можуть стати новою точкою напруги між президентом і парламентом, де більшість має проєвропейська коаліція на чолі з прем'єром Д. Туском (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cwy7xn4zg0no>).

42-річний К. Навроцький за освітою історик, очолює польський Інститут національної пам'яті. На цій посаді він запам'ятався знесенням радянських пам'ятників у Польщі та глибоким дослідженням теми Волинської трагедії, що згодом вилилося в частину його передвиборчої програми. Зокрема, територію Східної Галичини, яка перебуває у складі України, він називав Малопольщею. Також К. Навроцький часто нагадував про Волинську трагедію, заявляючи, що Україні немає місця ані в НАТО, ані в ЄС, доки вона «не відповість за злочини на Волині».

«Будь-яка дискусія про прискорення і безумовний вступ України до НАТО є безглуздою і поставить Альянс у прямий конфлікт з Росією», – заявляв К. Навроцький перед другим туром голосування. Прем'єр Д. Туск назвав слова К. Навроцького «держзрадою» та «одним із найбільших скандалів цієї кампанії» (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/navrockiy-zdobuv-peremogu-na-viborah-prezidenta-polshchi-99-5-byuleteniv-opracovano-50518673.html>).

Попри це, К. Навроцький запевнив, що продовжить підтримку України, якщо переможе на виборах, однак наголосив, що Польща представлятиме свої інтереси, а польська політика «ґрунтується на принципі взаємності». Показово, що К. Навроцького під час виборчої кампанії публічно підтримали Президент США Д. Трамп та угорський прем'єр В. Орбан.

Президент України В. Зеленський привітав новообраного польського лідера К. Навроцького з перемогою на виборах. Про це він написав у мережі Х. «Польща, яка зберігає силу національного духу та віру в справедливість, була і залишається опорою регіональної та загальноєвропейської безпеки й сильним голосом, що захищає свободу і гідність для кожної нації», – наголосив Президент.

В. Зеленський розраховує на «незмінно плідну» співпрацю з Польщею та особисто з К. Навроцьким. «Зміцнюючи одне одного на нашому континенті, даємо більше сил Європі в глобальній конкуренції та наближаємо досягнення реального й тривалого миру», – зауважив він (URL:

https://hromadske.ua/personaliyi/245740-zelenskyy-pryvitav-navrotskoho-z-peremohoiu-na-vyborakh-u-polshchi-rozrakhovuii-na-nezminno-plidnu-spiivpratsiu?traffic_source=ukr.net).

Водночас деякі оглядачі зазначають, що перемога К. Навроцького на президентських виборах може змінити баланс впливу у польській політиці і прогнозують початок політичної турбулентності в Польщі. Так, голова правління Інституту світової політики В. Шлінчак припускає, що Польща з приходом до президентства К. Навроцького може постати перед необхідністю проведення позачергових парламентських виборів, а це може посилити позиції саме правих і праворадикальних сил. За словами В. Шлінчака, це може супроводжуватися «антиукраїнською риторикою, популістськими закликами та призупиненням співпраці з Україною у багатьох сферах». «Тобто, на жаль, на своєму кордоні ми матимемо Угорщину-2», – додає він (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/karol-navrockiy-peremig-yak-na-rezultat-viboriv-u-polshchi-reaguyut-ukrajina-i-svit-50518945.html>).

Як зауважує журналістка О. Бабакова, президент Польщі, хоча й не формує лінію зовнішньої політики, але традиційно має вплив на східну політику. Висловлювання К. Навроцького про Україну, які часом лунали, – відверто українофобські і не залишають підстав сподіватись, що він уболіватиме за Україну, пише О. Бабакова. Водночас багато залежатиме від того, хто буде у зовнішньополітичній команді К. Навроцького, додає журналістка. Вона також звертає увагу на те, що К. Навроцький – це не просто проамериканський, а саме «трампістський» політик. «Разом з його обранням посилиться трампістське крило ПіС... З іншого боку – якщо американці знову стануть більшими яструбами щодо Росії, ПіС підтягнеться автоматично і понесе прапор попереду цієї колонії», – аналізує журналістка.

Президентські вибори у Польщі стали однією з домінуючих тем у світових ЗМІ після оприлюднення їх результатів. Так, Die Zeit звертає увагу на високу явку виборців, яка становила 71,31 %, що є рекордом для другого туру президентських виборів у Польщі. Видання також зауважує, що перемога праворадикального кандидата може вплинути на зовнішню політику Польщі, зокрема на відносини з Європейським Союзом та підтримку України.

Газета Frankfurter Allgemeine наголошує, що передвиборча кампанія К. Навроцького базувалася на консервативних цінностях та захисті традиційних норм, що приваблювало виборців з менших міст та сільської місцевості.

Der Tagesspiegel описує напружену виборчу атмосферу, яка вказує на соціальний розкол у Польщі. Про можливість політичного глухого кута до наступних парламентських виборів пише також британська газета The Guardian. Видання підсумовує, що його обрання може дестабілізувати коаліційний уряд проєвропейського прем'єр-міністра Д. Туска. The Guardian

також нагадує про скандали, пов'язані з К. Навроцьким, зокрема звинувачення у фінансових зловживаннях та агресивному стилі передвиборчої кампанії.

Аналізуючи фінал польських президентських виборів, американські ЗМІ, серед іншого, також звернули увагу на зростання консервативних тенденцій у світі. Про зростання популізму у Європі та потенційний вплив обрання К. Навроцького на відносини з ЄС та США пише CNN. Видання зазначає, що новий президент може гальмувати проєвропейські реформи, як це зробили багато правих лідерів, яких підтримує Д. Трамп в інших країнах.

У самій Польщі на перемогу К. Навроцького дуже різко відреагував перший президент Л. Валенса. «Я не буду вас втішати. Ми повинні дивитися реальності в очі. Ці вибори розкрили всю правду про польське суспільство. Демократія в Польщі зазнала краху 1 червня 2025 року», – написав Л. Валенса. Він дуже сильно розкритикував моральні якості майбутнього президента (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/karol-navrockiy-peremig-yak-na-rezultat-viboriv-u-polshchi-reaguyut-ukrajina-i-svit-50518945.html>).

З результатів президентських виборів у Польщі ще не треба робити трагедію, зокрема через те, що в цій країні багато що вирішує прем'єр-міністр. Таку думку висловив експерт із міжнародних питань, голова ВГО «Україна в НАТО» Ю. Романюк. «У Польщі не треба робити ще трагедії, забігати аж так, що це буде другий Орбан. Справа в тому, що в Польщі дуже сильна опозиція в сеймі, сейм дуже багато що вирішує. Прем'єр-міністр теж дуже багато що вирішує в Польщі. І ще, можливо, більше навіть, ніж президент. Президент там потужний, я нічого не скажу. Ну і прем'єр-міністр не хлопчик для биття в Польщі», – сказав він. Ю. Романюк зауважив, що коригування політики Польщі щодо України може відбутися, але не все, що стосуватиметься нашої країни, там будуть блокувати (URL: <https://espresso.tv/svit-z-rezultativ-prezidentskikh-viboriv-u-polshchi-shche-ne-treba-robiti-tragediyu-ekspert-mizhnarodnik-romanyuk>).

Політолог, президент Аналітичного центру «Політика» О. Лісний не відкидає ймовірності того, що обрання К. Навроцького може погано вплинути на процес вступу України до НАТО, однак, зауважує він, ще дуже рано говорити, в якій ситуації опиниться наша держава. «З одними лозунгами йдуть в президенти, а потім коригують свою позицію. У нас є спільний ворог, який може підкоригувати її з часом. Проте це не дуже приємно для наших стремлінь до НАТО. Але подивимося. Це зробив польський народ. Ми маємо поважати його вибір. Це вони обирали для себе президента. Ми ніде не втручаємося», – підкреслив він (URL: https://24tv.ua/vibori-prezidenta-polshhi-2025-mozhe-peremoga-navrotskogo-vplinuti_n2837023).

Аналогічної думки дотримується також М. Чех, депутат сейму Республіки Польща (II, III скликання). Він зауважує, що «коли людина стає президентом, вона починає з чистого аркуша. Те, що він казав як кандидат – одне. А коли ти вже глава держави – ти відповідаєш за всю країну, а не лише

за ті слова, що промовляв на мітингах». Тобто М. Чех передбачає певну корекцію позиції К. Навроцького, зважаючи на необхідність дотримуватися загальної політичної стратегії, за яку в першу чергу відповідає уряд, а потім парламент. Крім того, є Рада національної оборони, Генштаб польської армії, ЄС і НАТО, які впливають на позицію Польщі, тож новообраний президент однозначно буде це враховувати.

Водночас М. Чех упевнений, що сьогодні немає жодних соціальних передумов для відставки уряду. Коаліція тримається впевнено і в парламенті має міцну позицію. Треба пам'ятати, що Польща за Конституцією – парламентська республіка із сильною позицією прем'єр-міністра. На відміну від України, повноваження польського президента доволі обмежені. По суті, він може лише заважати реалізації урядової програми, але не диктувати курс. «Звісно, буде важко, але уряд зможе проводити свою політику. Мови про якусь глибоку кризу немає – керувати країною все одно буде уряд у координації з парламентом. Президент же впливає на зовнішню політику, оборону та сферу безпеки, але його вплив обмежений», – констатує М. Чех (URL: <https://uatv.ua/uk/prezydentski-vybory-v-polshhi-shho-oznachaye-peremoga-pravokonservatora-karolya-navrotskogo-dlya-varshavy-kyuueva-ta-bryusselya/>).

Голова напряму «Регіональна безпека і дослідження конфліктів» Фонду «Демократичні ініціативи ім. І. Кучеріва», асоційована дослідниця LSE Ideas, головного аналітичного центру з питань зовнішньої політики при Лондонській школі економіки, М. Золкіна констатує очевидність того, що політика Польщі за нового президента буде більш правою, консервативною, як це видно з певної радикалізації суспільних настроїв під час передвиборчої кампанії. Зокрема, до тригерних тем президентських перегонів остаточно потрапила й закріпилася тема місця українців у Польщі та українсько-польських відносин у цілому, яка стала більш різнобарвною, ніж була до цього. Тому навіть якщо градус антиукраїнської риторики з боку К. Навроцького і ПіСу буде меншим, це зовсім не означає, що цей градус зменшиться і на рівні суспільства, прогнозує експертка (URL: <https://tsn.ua/svit/navrotsky-stane-prezydentom-polshchi-iak-vin-stavytsia-do-ukrayiny-ta-chomu-tse-sprovokuye-politychnyy-zemletrus-2841026.html>).

За словами М. Золкіної, у Польщі спрацював ефект підвищеного суспільного запиту на таку риторику, тому відкотити це назад на побутовому та політичному рівні буде практично неможливо. Тому нам точно варто очікувати антиукраїнської риторики в різних сенсах: від суто економічного до міжлюдського щодо місця українців у Польщі, та аж до стратегічного рівня – чи Україна може колись бути нашим близьким партнером, чи вона наш суперник.

Але допоки не змінена урядова коаліція, а чинним прем'єром є Д. Туск, президент, за винятком вето на окремі законопроекти, матиме дуже поміркований вплив на стратегічні рішення щодо, наприклад, виділення

грошової, фінансової чи збройної допомоги Україні. Тобто автоматичного розвороту від нинішньої лінії підтримки України очікувати не варто, запевняє М. Золкіна.

Загальнополітичну ситуацію у Польщі після президентських виборів експертка характеризує як політичну кризу. За її словами, результат цих виборів продемонстрував надзвичайну політичну поляризацію суспільства. Її наслідком буде намагання ПіСу отримати максимальні політичні дивіденди від перемоги К. Навроцького – сприяти розвалу урядової коаліції в парламенті, що призведе до дострокових парламентських виборів. Це, очевидно, буде нині їхньою основною метою. На це розраховує і «Конфедерація». Адже результат другого туру президентських виборів у Польщі 1 червня – це не просто результат самого К. Навроцького. Це й нижча, ніж очікувалося, суспільна оцінка політики та дій чинної урядової коаліції після півтора року перебування при владі. Відчуття, що політика влади не досягла того рівня підтримки серед людей, на які вона розраховувала, сприятиме загостренню політичної кризи, що цілком може закінчитися коаліційною кризою. Бо чинна коаліція прем'єра Д. Туска складається з партій, які між собою постійно шукають компроміс, тоді як ПіС є більш консолідованою силою з однією партійною лінією.

Чи застрягне Польща у протистоянні між президентським палацом і урядовою коаліцією, коли президент блокуватиме і ветоуватиме рішення уряду – ключове питання, яке напряду впливатиме на українсько-польські відносини. Більш імовірно, вважає М. Золкіна, що Польща піде шляхом загострення аж до перевиборів. Для України це тривожний сигнал, бо антиукраїнська риторика плавно перекочує у позачергову парламентську кампанію. Тому ця снігова куля просто за інерцією буде збільшуватися і, як показала президентська кампанія, ця тема є дуже політично зручною, бо вона більше про пошук винних.

Наприклад, проблеми з безпекою та обороною можна перекинути на те, що начебто було надано забагато допомоги Україні, і Польща буде страждати від удару з боку Росії. Економічні проблеми, проблеми з інфляцією, робочими місцями, зарплатою можна перекинути на велику кількість українців у Польщі, які начебто забирають робочі місця у поляків. Тобто це дуже зручна з політтехнологічної точки зору тема. І, якщо будуть дочасні парламентські вибори, ця антиукраїнська риторика просто переозброїться новими гаслами й піде далі, що сприятиме ще більшій поляризації польського суспільства і радикалізації українсько-польських відносин.

Тому Україна має активізувати спроби налагодження контактів з новою президентською командою Польщі на робочому рівні, на рівні функціонерів, на рівні неформальних зв'язків, як Київ це робив і робить зі США. Проте треба пам'ятати, що українсько-польські відносини перебувають в режимі взаємної напруги не через персонально К. Навроцького, а через зміну суспільного ставлення в Польщі до України. У цьому велику роль, звичайно,

зіграла відповідна антиукраїнська політична риторика, яку роздухували від 2023 р. Відтоді польсько-українські відносини багато в чому диктуються запитом з боку польського суспільства, який пояснює, зокрема, чому одразу після виборів наприкінці 2023 – на початку 2024 рр. «Громадянська платформа» Д. Туска не могла собі дозволити публічних заяв на користь налагодження українсько-польських відносин. І налагодження теплого емоційного контакту, як це було між Варшавою і Києвом у 2022 р., з будь-яким польським президентом вже давно немає і не буде.

Урок останніх кількох років полягає також у тому, що безпека та оборонна співпраця – це ключові сфери, які не викликають великих суперечок ні з боку Варшави, ні з боку Києва. Ще одна тема, яка, на думку М. Золкіної, може покращити наші двосторонні відносини – це спільне виробництво зброї. Нині Польща дуже чутливо реагує на те, що питання довгострокової співпраці щодо зброї Україна розробляє, наприклад, з Німеччиною, Францією чи Данією. Перша реакція була на Німеччину. Ідеться про спільне виробництво зброї та 5 млрд євро німецьких інвестицій у виробництво української зброї.

Проте такий самий підхід Україна може запропонувати й Польщі, щоб спільно ремонтувати й виробляти зброю, яка буде слугувати обороні й безпеці як України, так і Польщі в певний момент. Ця тема, на думку М. Золкіної, є привабливою, бо один із наративів про зовнішньополітичні претензії Польщі до України – що за свою допомогу Україні жодного фідбеку у вигляді якихось надбань, преференцій для польського бізнесу, проєктів, контрактів тощо Польща не отримує.

Водночас у Києві розуміють, що ця тема в принципі для всіх країн, які підтримують Україну, є однаковою. І Британія, і Франція, і США, і Німеччина – всі думають, а чи зможе їхня бізнес-еліта мати якийсь доступ чи преференції, наприклад, під час реконструкції України. Це питання в Польщі так само часто звучить. Але оскільки по реконструкції сьогодні великих проєктів у роботі немає, то таким привабливим проєктом є і буде спільне виробництво зброї, яке, за словами експертки, новому Президенту К. Навроцькому Україна цілком могла б запропонувати як конструктивну пропозицію, яка вигідна і Києву, і Варшаві.

Тим часом чинний Президент Польщі А. Дуда має намір переконати новообраного лідера К. Навроцького змінити позицію щодо України. Він хотів би, щоб співпраця країн продовжувалася. А. Дуда зазначає, що його президентський досвід показав, що важливо зберігати польсько-українські відносини. Чинний президент переконаний, що К. Навроцький уважно оцінюватиме міжнародну ситуацію та стан справ в Україні, перш ніж робити якісь висновки.

«Я ще буду говорити з ним про це. Як ви знаєте, я маю інший погляд, що впливає саме з мого президентського досвіду, тобто майже десяти років, протягом яких я обіймав посаду президента Польщі... Я, безумовно, хочу

поділитися ними, хоча б якоюсь мірою, під час розмови з новообраним президентом», – сказав А. Дуда. Він також зазначив, що погляди К. Навроцького щодо України можуть змінитися, адже з місця президента Польщі «світ виглядає трошки інакше».

До слова, переможець виборів у Польщі відповів на привітання від Президента України В. Зеленського. К. Навроцький зазначив, що очікує продовження партнерства країн із взаємною повагою та розумінням. «Я вважаю, що це вимагає не лише гарного діалогу, а й розв'язання назрілих історичних питань», – написав у відповідь К. Навроцький (URL: https://24tv.ua/geopolitics/pozitsiya-navrotskogo-shhodo-ukrayini-duda-provede-rozmovu-novim_n2838031).

Отже, президентські вибори у Румунії та Польщі продемонстрували співіснування у європейській політиці двох тенденцій. З одного боку, вони засвідчили збереження та розвиток демократичних інститутів, верховенства права, свободи слова й стратегічного партнерства з Європейським Союзом і НАТО, з іншого – показали зростання впливу праворадикальних настроїв, популістських гасел та поглиблення ідеологічного розколу у суспільстві. Результати цих виборів були важливими не лише з точки зору визначення внутрішньополітичного балансу сил у Румунії та Польщі, а й у міжнародному контексті, як головний фактор формування зовнішньополітичного курсу двох держав, зокрема і їх ставлення до України. Обрання в Румунії Н. Дана, відомого своєю послідовною підтримкою України у війні проти Росії, означає збереження проєвропейського та прозахідного курсу цієї країни і подальше сприяння українцям у боротьбі з агресією та на шляху євроінтеграції. Новообраний президент Польщі К. Навроцький також висловив готовність до співпраці з Україною, яка, за умови поглиблення двосторонньої довіри і взаємної поваги між країнами, має потенціал стати успішною.

Економічний ракурс

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Експертні оцінки проблем і перспектив українського зернотрейдингу

Зернотрейдинг в Україні – це один із найрентабельніших видів бізнесу, що водночас обумовлює певний рівень його неpubлічності та персоніфікованого характеру укладання угод. Ключовими вітчизняними операторами в цій сфері є великі агрохолдинги, торгові й зернопереробні компанії. Сьогодні Україна входить до топ-10 експортерів збіжжя у світі, гарантуючи продовольчу безпеку для багатьох іноземних країн та відчутне поповнення власного держбюджету. Проте повномасштабна війна, розпочата

Росією у 2022 р., а також супутні геополітичні, економічні та логістичні проблеми істотно вплинули на цей сегмент вітчизняного аграрного сектору.

До початку повномасштабної війни в лютому 2022 р. Україна стабільно посідала провідні позиції серед світових експортерів зернових культур. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, у 2021 р. Україна експортувала близько 49 млн т зернових і зернобобових культур, з яких основну частку становили кукурудза, пшениця та ячмінь (URL: <https://minagro.gov.ua/news/urozhaj-2021-ukrayina-zibrala-rekordni-857-mln-tonn-zernovih>). Україна входила до топ-3 світових експортерів кукурудзи, поступаючись лише США та Бразилії. У сезоні 2020/2021 р. українські зернотрейдери продали понад 23 млн т, що становило близько 15 % світового експорту цієї культури (URL: <https://www.fas.usda.gov/data/grain-world-markets-and-trade-may-2021>). Україна також посідала четверте місце у світі серед найбільших експортерів пшениці – обсяг експорту сягав 17 млн т на рік (URL: <https://www.reuters.com/world/ukraine-worlds-fourth-largest-wheat-exporter-2022-02-25/>).

Завдяки родючим ґрунтам (зокрема чорноземам) і сприятливому клімату сільськогосподарський сектор України демонстрував високу врожайність при порівняно низьких витратах на виробництво. Це давало змогу вітчизняним аграріям залишатися конкурентоспроможними навіть на ринках Азії та Африки. Зерно з України експортувалося у понад 100 країн світу, включно з Єгиптом, Індонезією, Китаєм і Туреччиною (URL: <https://www.world-grain.com/articles/16482-ukraine-seeks-to-boost-grain-exports-to-70-million-tonnes>). Упродовж 2015–2021 рр. спостерігалася стійка динаміка зростання виробництва та експорту збіжжя. Наприклад, у 2021 р. в Україні було зібрано рекордні 85,7 млн т зернових, що стало наслідком сприятливих погодних умов та модернізації сільського господарства (URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>). Отже, до 2022 р. Україна виконувала критично важливу функцію в забезпеченні світової продовольчої безпеки, особливо в країнах, які залежать від імпорту зернових. Ситуація з українським експортом завжди істотно впливала на динаміку світових цін, доступність харчових продуктів і стабільність ринків, що стало особливо помітним після початку війни.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 р. український аграрний сектор зазнав значних потрясінь. Блокада морських портів, руйнування інфраструктури та зменшення посівних площ призвели до істотного скорочення експорту зернових. У 2022/2023 маркетинговому році виробництво зернових в Україні зменшилося на 29 % порівняно з попереднім роком, а експорт скоротився до 49 млн т, що на 3 млн т менше, ніж у 2021/2022 р. (URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/how-the-russian-invasion-of-ukraine-has-further-aggravated-the-global-food-crisis/>).

Для подолання логістичних викликів були запроваджені альтернативні маршрути експорту, зокрема «шляхи солідарності» через країни ЄС та

«Чорноморська зернова ініціатива», що дала змогу частково відновити морські перевезення. Після виходу Російської Федерації з «ініціативи» у липні 2023 р. Україна самостійно відкрила гуманітарний морський коридор, що дало змогу відновити експорт зерна через порти Одеської області. У 2023/2024 маркетинговому році вітчизняні виробники сільгосппродукції експортували 57,5 млн т зернових та олійних культур, зокрема 29,3 млн т кукурудзи, 18,4 млн т пшениці та 2,5 млн т ячменю. Ці показники наближаються до довоєнного рівня експорту, що свідчить про адаптацію аграрного сектору до умов війни. Відновлення морського експорту стало можливим завдяки успішним військовим операціям України в Чорному морі, зокрема застосуванню морських дронів, які істотно зменшили присутність російського флоту в регіоні. Це дало можливість збільшити обсяги експорту до 7 млн т на місяць у 2024 р. (URL: <https://www.wsj.com/world/europe/ukraines-victories-over-russias-black-sea-fleet-reopen-vital-grain-corridor-dc8d5694>).

У сучасних умовах, крім безпекових, головними проблемами українського зернотрейдингу стають логістичні бар'єри, економічні ризики, а також політичні й регуляторні перешкоди. Так, коли після початку повномасштабної війни у 2022 р. Україна зіткнулася із серйозними логістичними викликами в експорті зерна, блокада чорноморських портів змусила шукати альтернативні маршрути через західні кордони, зокрема через Польщу. Однак ці маршрути виявилися перевантаженими, що призвело до затримок і псування продукції. Наприклад, затори на польсько-українському кордоні спричинили втрати через протести місцевих фермерів, які фактично знищували українське збіжжя, висипаючи його з вантажівок на ґрунт. Крім того, нестача транспортних каналів, як на суші, так і на морі, негативно відбивається на світових цінах та рішеннях українських фермерів щодо майбутніх посівів, що негативно впливає на світові ринки та глобальну продовольчу безпеку (URL: <https://eba.com.ua/all-lively-on-the-western-front-the-difficult-situation-of-ukrainian-logisticians/>).

Проте насамперед експорт зерна з України супроводжується значними безпековими ризиками. Зокрема, цивільні вантажні судна, що транспортують українське збіжжя, піддаються загрозам щодо мінної небезпеки та ракетних і артилерійських обстрілів. Наприклад, у листопаді 2023 р. вантажне судно під панамським прапором натрапило на російську міну в Чорному морі, що призвело до поранення двох моряків та пошкодження судна (URL: <https://apnews.com/article/a93fd333bda04269980b0231e88155a8>). Крім того, страхові компанії часто відмовляються покривати ризики, пов'язані із заходом суден до українських портів, що обмежує кількість судовласників, готових здійснювати експортні поставки зерна з України. Сюрвеєр В. Войниченко зазначає, що з погляду економіки перевезень уже сьогодні очевидно, що страхові премії за т. зв. «позавоєнними ризиками» можуть підскочити приблизно до 5 % від ринкової вартості суден, що перевозять

українське зерно, а це додаткові витрати у розмірі від 300 тис. до 1 млн дол. США, які будуть закладені в ставку фрахту, розмір додаткової премії тощо. За розрахунками брокерів ISM, фрахтові ставки на експорт українського зерна в контейнерах *supramax* і *panamax* будуть приблизно на 30 дол./т вищі за звичайні ринкові ставки на короткому плечі (Середземномор'я) і на 40–45 дол./т дорожче на довгому плечі (PSA/D). «Тобто, якщо при перевезенні 50–65 тис. т зерна з румунських або болгарських портів в Олександрію або Мерсін ставки становлять близько 21–22 дол./т, а з РФ – 30 дол./т, то з українських портів вони перевищать 50 дол./т, з РФ – 55–60 дол./т, а з України, швидше за все, перевищить 80 дол./т», – додає експерт ([URL: https://ukragroconsult.com/en/news/the-problems-that-arose-during-the-export-of-ukrainian-grain-were-voiced/](https://ukragroconsult.com/en/news/the-problems-that-arose-during-the-export-of-ukrainian-grain-were-voiced/)).

Певні політичні рішення в країнах Європейського Союзу також створюють перешкоди для українського зернотрейдингу. У 2025 р. Євросоюз планує значно підвищити мита на імпорт української аграрної продукції, завершивши дію спеціальних торговельних домовленостей, які давали можливість більшості українських товарів безмитно потрапляти до країн ЄС. Такі зміни можуть істотно вплинути на економіку України, зменшивши доходи від експорту приблизно на 3,5 млрд євро на рік ([URL: https://www.ft.com/content/87330ba3-d6fe-4532-a98e-697911877815](https://www.ft.com/content/87330ba3-d6fe-4532-a98e-697911877815)). Разом з тим у 2023 р. Євросоюз запровадив «виняткові та тимчасові запобіжні заходи», які обмежили продаж української пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику у п'яти країнах-членах, хоча транзит цих продуктів до інших країн залишився дозволеним ([URL: https://www.csis.org/analysis/fracturing-solidarity-grain-trade-dispute-between-ukraine-and-european-union](https://www.csis.org/analysis/fracturing-solidarity-grain-trade-dispute-between-ukraine-and-european-union)).

Водночас українські зернотрейдери стикаються з економічними викликами, зокрема зменшенням обсягів виробництва та експорту. У 2024/2025 маркетинговому році експорт пшениці з України прогнозується на рівні 13,6 млн т, що на 25 % нижче порівняно з попереднім роком, а експорт кукурудзи – 22 млн т, що, відповідно, на 23 % менше ([URL: https://www.marketwatch.com/story/ukrainian-grain-exports-expected-to-slide-market-talk-e31e1d25](https://www.marketwatch.com/story/ukrainian-grain-exports-expected-to-slide-market-talk-e31e1d25)).

Крім того, міжнародні банки неохоче беруть на себе ризики, пов'язані з внутрішніми перевезеннями в Україні, що ускладнює фінансування експорту. Це змушує українські компанії звертатися до місцевих банків або шукати підтримки від експортно-кредитних агентств інших країн ([URL: https://www.gtreview.com/news/europe/analysis-trade-finance-and-supply-chain-challenges-for-ukraines-grain-exporters/](https://www.gtreview.com/news/europe/analysis-trade-finance-and-supply-chain-challenges-for-ukraines-grain-exporters/)).

Аналогічні проблеми (за виключенням повномасштабної агресії) також актуальні для аграріїв у країнах Латинської Америки та Африки. На думку Ф. Опертті з Міжамериканського банку розвитку (IDB), у Південній Америці логістичні витрати вдвічі перевищують середні показники країн Організації економічного співробітництва та розвитку, а 40 % різниці у фрахтових

витратах між Латинською Америкою та Євросоюзом пояснюється якістю портової та аеропортової інфраструктури. Водночас впровадження електронних єдиних вікон (ESWs) та програм Авторизованого економічного оператора (АЕО) дало змогу зменшити час проходження митниці на 32 % у тих країнах латиноамериканського континенту, які їх впровадили (URL: <https://blogs.iadb.org/integration-trade/en/latin-america-trade-logistics/>).

В Африці основними логістичними проблемами є поганий стан доріг, недостатній розвиток залізничної мережі та обмежені можливості холодового ланцюга. Відсутність сучасних холодильних складів призводить до псування продукції під час транспортування та зберігання, що обмежує термін придатності та знижує комерційну вартість товарів (URL: <https://noor-international.eu/en/defis-logistiques-import-export-produits-alimentaires-afrique/>). Тому ефективність українського зернотрейдингу можуть значно покращити впровадження електронних єдиних вікон для спрощення митних процедур і розвиток програм АЕО.

На думку професора Г. Вінклера з Бранденбурзького технологічного університету Котбус–Зенфтенберг, сьогодні в Африці цифровізація логістики сприяє підвищенню прозорості та ефективності операцій зі збіжжям. Застосування GPS-трекінгу та мобільних додатків для моніторингу вантажів допомагає зменшити ризики крадіжок і затримок, а також покращує координацію між учасниками ланцюга постачання. У зв'язку з цим інтеграція цифрових технологій, таких як GPS-моніторинг та мобільні платформи для управління логістикою, може підвищити безпеку та ефективність транспортування зерна, особливо в умовах воєнного конфлікту (URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/4/2399>).

Разом з тим профільні експерти вважають, що в сучасних умовах бар'єри для торгівлі створюють складні та нестабільні регуляторні середовища в Латинській Америці та Африці. Наприклад, в Африці відсутність гармонізації торговельних правил, корупція та бюрократія призводять до затримок і додаткових витрат для експортерів. Тому, щоб українські зернотрейдери залишалися конкурентоспроможними на місцевих ринках, доцільно звернути підвищену увагу на гармонізацію регуляторних норм з міжнародними стандартами. Разом з тим покращенню умов для експорту українського збіжжя сприятиме спрощення митних процедур та ефективна боротьба з корупцією (URL: <https://www.expeditafrica.com/logistics-solutions/how-to-overcome-logistics-challenges-in-africa/>).

У Центральній Америці в останні роки актуалізується проблема стійкості до кліматичних ризиків, яка вирішується впровадженням страхових та фінансових інструментів для фермерських господарств. Представник Financial Protection Forum Х.Т. Ву зазначає, що в таких умовах програма Консорціуму зі страхування ризиків стихійних лих та фінансування в Центральній Америці (DRIFCA), запущена у 2022 р., вже демонструє перші

позитивні результати. У межах DRIFCA здійснюється підтримка 2 млн дрібних фермерів у країнах регіону через страхування й фінансові рішення. Це підвищує продовольчу безпеку та фінансову стійкість не тільки учасників проекту, але й сусідніх країн (URL: <https://www.financialprotectionforum.org/risk-finance-umbrella-program-consolidating-resources-stronger-impact>). Використання цього позитивного іноземного досвіду, зокрема розробки та впровадження страхових продуктів для аграріїв насамперед для захисту від кліматичних ризиків і коливань цін, може зміцнити фінансову стійкість українських фермерів.

Незважаючи на негативні наслідки російської агресії, Україна сьогодні залишається ключовим гравцем на світовому ринку збіжжя. У 2025 р. очікується поступове відновлення обсягів експорту завдяки адаптації логістичних маршрутів та підтримці міжнародних партнерів. Зокрема, у липні 2024 р. Україна змогла подвоїти обсяги експорту зерна до понад 4,2 млн т, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, незважаючи на інтенсивні атаки на порти Одеси та Ізмаїла. Водночас, за прогнозами аналітиків, загальний обсяг експорту зерна в сезоні 2024/25 може знизитися до 35 млн т через несприятливі погодні умови та наслідки війни (URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraine-boosts-grain-exports-despite-intensified-russian-attacks-2024-08-12/>).

У таких умовах критично важливим для забезпечення стабільного експорту українського збіжжя є відновлення вітчизняної портової інфраструктури. За оцінками Міністерства територіального розвитку України, для реконструкції ключових об'єктів портового господарства на узбережжі Чорного моря необхідно близько 500 млн євро із загальною вартістю відновлення близько 1 млрд євро (URL: <https://www.reuters.com/world/ukraine-needs-500-million-euros-rebuild-critical-port-facilities-damaged-by-2025-05-30/>).

Міжнародна спільнота також визнає важливість відновлювальних робіт. Зокрема, комюніке Вільнюського саміту НАТО містить пункт про підтримку експорту українського зерна з метою пом'якшення глобальної продовольчої кризи (URL: <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-food-security/>). Підкреслюючи важливість українського експорту зерна для світової продовольчої безпеки, Європейська комісія вже виділила 50 млн євро на ремонт портової інфраструктури в Україні, пошкодженої внаслідок багаторазових російських атак (URL: <https://hromadske.ua/posts/yevrokomisiya-vidilit-euro50-mln-na-vidnovlennya-portovoyi-infrastrukturi-ukrayini>).

Крім того, Україна активно розвиває альтернативні логістичні маршрути. Зокрема, порівняно з 2022 р., значно зросло використання потужностей дунайських портів. Сьогодні основними логістичними шляхами є порти Одеси, західний кордон України з ЄС і порти на Дунаї (URL: <https://latifundist.com/reportazhy/185-5-mlrd-eksportu-proti-4-mlrd-importu-yak->

polshcha-ta-ukrayina-buduyut-novu-torgovelnu-realnist-pidsumki-agrofood-security-forum-2024). Додатково вивчаються можливості розширення експортної зернової ініціативи на порти «Миколаїв» та «Ольвія» у Миколаївській області, що дасть змогу наростити експорт ще на мільйони тонн зерна щомісячно. Водночас активізується співпраця з країнами ЄС, зокрема Іспанією, Нідерландами та Італією, які стали основними імпортерами українського зерна (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3614616-ukraina-proponue-rozsiriti-zernovij-koridor-na-porti-mikolaiv-ta-olvia.html>).

Отже, попри військову російську агресію та пов'язані з нею логістичні та інші труднощі, Україна змогла значною мірою відновити свої позиції на світовому зерновому ринку, демонструючи стійкість власного аграрного сектору. Завдяки міжнародній підтримці, адаптації внутрішніх процесів та стратегічному плануванню, у середньостроковій перспективі Україна має шанси не лише зберегти, але й посилити свою присутність на глобальному аграрному ринку.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Президент України зустрівся з науковцями, відзначив їх державними нагородами та обговорив розвиток науки в умовах війни

Президент України В. Зеленський 21 травня 2025 р. провів зустріч із представниками наукової спільноти, під час якої вручив державні нагороди та почесні звання за вагомий внесок у розвиток науки, технологій і національної безпеки. Серед нагороджених – науковці Національної академії наук України, чиї дослідження та інноваційні розробки істотно зміцнюють обороноздатність держави, сприяють технологічному розвитку та підвищують міжнародний авторитет української науки.

Глава держави висловив подяку вченим за їхню віддану працю, наголосивши, що в умовах війни саме наука забезпечує критичні технологічні рішення для фронту, оборони, медицини та інфраструктури. «Я бачу, що є різні напрями, різна зброя, різний захист. Це проявляється і в технологіях, і в системах радіоелектронної боротьби, і в морських дронах тощо», – зазначив Президент.

Під час зустрічі обговорювалися шляхи посилення ефективності впровадження наукових розробок у сферу оборонно-промислового комплексу. Президент доручив Міністерству з питань стратегічних галузей промисловості налагодити постійний і прямий діалог з науковцями для масштабування найактуальніших технологій.

Особливу увагу було приділено питанню підвищення суспільного статусу вченого та необхідності матеріального стимулювання за авторські винаходи і розробки. Глава держави також ознайомився з презентацією новітніх оборонних технологій, створених українськими дослідниками. *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 22.05).*

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

День відкритих дверей в Інституті проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України

В Інституті проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України 21 травня 2025 р. відбувся День відкритих дверей. Захід відвідали студенти, аспіранти та викладачі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», Державного університету «Київський авіаційний інститут», Київського національного університету технологій та дизайну, Європейського університету.

Із привітальним словом виступили заступник директора з наукової роботи кандидат хімічних наук О. Васильєв, завідувач відділу міжнародних зв'язків та трансферу технологій доктор технічних наук М. Стороженко, керівник групи аспірантури та докторантури кандидат технічних наук О. Макаренко, а також завідувач відділу функціональної кераміки на основі рідкісних земель доктор хімічних наук О. Корнієнко.

Голова Ради молодих вчених С. Кирилюк розповів про найбільш цікаві експонати, представлені на виставці науково-технічних розробок інституту – титанові сплави медичного та авіаційного призначення; матеріали, зміцнені карбоновими чи базальтовими волокнами; керамічні матеріали для бронезахисту; матеріали для паливних комірок та ін. Відвідувачі мали можливість перевірити пальчатки зі спецматеріалів на стійкість до різання, оглянути будову бронепластин та колеса для місяцехода.

Після виставки учасники заходу відвідали лабораторії синтезу біоматеріалів для інженерії кісткової тканини, інформатики матеріалів, механічних випробувань матеріалів, полімер-керамічних композитів, електронної мікроскопії, 3D-друку.

У лабораторії інформатики матеріалів О. Васильєв розповів про сучасні можливості інженерії нових матеріалів із застосуванням багаторівневого комп'ютерного моделювання. Ішлося, зокрема, про вдосконалення провідності у керамічних паливних комірках з використанням методів квантової механіки, вдосконалення легких ударостійких матеріалів та композитів поєднанням квантової механіки та машинного навчання, розроблення метало-матричних композитів з покращеними механічними

властивостями скінченно-елементним моделюванням, вдосконалення технологій плівкового лиття та 3D-друку через машинне навчання.

Завідувачка відділу функціональної кераміки на основі рідкісних земель О. Корнієнко ознайомила учасників заходу з можливостями електронної мікроскопії на прикладі сучасного устаткування Tescan Vega для вивчення структури не лише матеріалів, а й грибів та живих організмів.

У лабораторії полімер-керамічних композитів старший науковий співробітник С. Іванченко розповів, як з нанопорошків кераміки та полімерів створюють елементи конденсаторів, водневих паливних комірок, акумуляторів та інших сучасних пристроїв.

Старший науковий співробітник кандидат фізико-математичних наук Д. Вербило не лише розповів, а й продемонстрував механічні випробування матеріалів на міцність.

Особливу зацікавленість відвідувачів викликала розповідь старшого наукового співробітника кандидата технічних наук Н. Ульянич про створення біореєнеративних матеріалів та виготовлення з них кісткових протезів під індивідуальні потреби пацієнтів.

У лабораторії 3D-друку молодий вчений В. Науменко презентував сучасне обладнання для розробки технологій аддитивного виробництва виробів з композиційних полімерних та керамічних матеріалів (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 23.05*).

* * *

Як київський академічний ботанічний сад допомагає Силам оборони України

Коли у лютому 2022 р. Росія вдалася до повномасштабної збройної агресії проти України, науковці відділу акліматизації плодових рослин Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, як і працівники багатьох інших установ Національної академії наук України та їхніх окремих підрозділів, вирішили, що відтепер (і скільки знадобиться) допомога українським захисникам і захисницям є ще одним пріоритетом їхньої діяльності, який поєднує наукову, практичну та волонтерську роботу. Тож усі доступні ресурси фахівці відділу вже четвертий рік поспіль спрямовують на допомогу Силам оборони України.

Одна з ефективних форм підтримки – участь у благодійних виставках-ярмарках, які регулярно відбуваються на базі Київського академічного ботсаду. Ці заходи є не лише платформою для популяризації наукової та практичної роботи, а й важливою частиною волонтерської ініціативи, яка згуртувала фахівців різних відділів ботанічного саду, волонтерів і студентів (зокрема студентів кафедри біології природничого факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова) – для організації системної допомоги військовикам.

Від 2022 р. відділ долучився до вже 20 таких виставок-ярмарків, представивши там свої наукові здобутки і продавши чимало продукції власного виробництва, а це – вирощені й перероблені плоди, зокрема джеми, соки, сушені фрукти з найрізноманітніших нетрадиційних плодових рослин – таких видів, як азиміна, айва, акебія, актинідія, аронія, жимолость, кизил, каштан їстівний, лимонник, ірга, мушмула, ожина, хеномелес і багато інших (адже відділ акліматизації плодових рослин Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України є одним із найбільших українських осередків, де формують колекції нетрадиційних плодових культур).

Завдяки зусиллям одного лиш відділу акліматизації плодових рослин (а також їхнім колегам з інших відділів установи і студентам, які допомогли збирати, обробляти і реалізувати плодову продукцію) на благодійних заходах вдалося зібрати загалом 532 434 грн для потреб Збройних сил України. Це конкретний і вимірюваний внесок у національний спротив. Саме з таких цеглинок, зрештою, і складеться фундамент нашої спільної Перемоги (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 22.05*).

* * *

Молоді дослідники з відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України представили свої наукові книги 2022–2025 рр.

Напередодні Дня науки в Україні, 16 травня 2025 р., молоді вчені відділення літератури, мови та мистецтвознавства (ВЛММ) НАН України з ініціативи Ради молодих учених і Ради випускників Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М. Т. Рильського НАН України провели науково-просвітницький онлайн-семінар «Актуальні мовознавчі, літературознавчі, народознавчі та мистецтвознавчі дослідження молодих учених: презентація книжкових видань 2022–2025 років».

Засідання модерував заступник голови Ради молодих учених ВЛММ НАН України, науковий співробітник відділу «Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України О. Головка. Він нагадав, що українські науковці провадять дослідницьку діяльність у складні воєнні часи, і подякував Силам оборони України за їхній щоденний подвиг у боротьбі проти російського ворога. Учасники зібрання хвилиною мовчання вшанували всіх захисників і захисниць, полеглих за волю та Незалежність України.

Надважливу воєнну тематику присутнім представила авторка монографії «Український воїн: суспільний статус і стереотипи сприйняття (1914–2023)» (Львів, 2024), наукова співробітниця відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України А. Кілар. Молода

дослідниця коротко окреслила зміст і концепцію книги, присвяченої еволюції соціальних уявлень про українських воїнів зі столітньої перспективи – від національних змагань початку XX ст. (Українські Січові Стрільці), визвольної боротьби часів Другої світової війни (Українська повстанська армія) до сучасної російсько-української війни, в якій, починаючи з 2014 р., Збройні сили України захищають суверенітет нашої держави. Дослідження охопило аспекти стереотипів щодо чоловічої мужності на фронті, ролі жінок під час війни та феномену бойового побратимства. Актуальна праця А. Кілар зацікавить не лише професійних дослідників, а й широку громадськість в Україні та за кордоном.

Монографічне дослідження «Києво-Лаврська церковно-мистецька школа XVIII – початку XIX століття: історія, художня спрямованість, майстри» (Київ, 2024) презентував молодший науковий співробітник відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтв ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України і чинний військовослужбовець Збройних Сил України доктор філософії у галузі культурології Т. Веремеєнко. Автор розкрив особливості підготовки книги, зокрема опрацювання широкої джерельної бази (архівних документів, альбомів малюнків лаврських учнів-малювальників). Науковець описав історію заснування та функціонування потужного художнього осередку України у XVIII – на початку XIX ст., проаналізував лаврські художні твори, визначив їхнє текстологічне навантаження та колористику. Спрямовану на широку аудиторію дослідників і поціновувачів українського мистецтва працю опублікувало Видавництво «Наукова думка» НАН України за програмою «Наукова книга “Молоді вчені”».

Виконувачка обов’язків ученого секретаря ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України кандидат історичних наук К. Бех презентувала свою книгу «Міська весільна обрядовість українців: трансформації та тенденції сучасного розвитку (друга половина XX – початок XXI ст.)» (Київ, 2023), що також вийшла друком у Видавництві «Наукова думка» НАН України за академічною програмою підтримки молодих науковців. Дослідниця підкреслила актуальність цієї праці як першого комплексного дослідження побутування українських традицій творення нової родини у міському середовищі, де проаналізовано як національну культурну основу весільного ритуалу, так і теперішні західноєвропейські впливи. З історичної перспективи авторка розглянула деструктивні втручання тоталітарної держави у весільну обрядовість радянської доби. У виданні на сучасному етапі підкреслено вплив на міське весілля соціально-комунікаційних ресурсів, різних івент-агенцій, нових форм державної реєстрації актів цивільного стану. Розглянуто особливості укладання шлюбів за умов карантинних обмежень під час пандемії COVID-19. Монографія адресована фахівцям (етнологам, історикам, культурологам) та всім зацікавленим духовною культурою українців.

Про свою літературознавчу працю «Дискурс маскулінності у прозі І. Франка» (Київ, 2022) поінформувала в. о. ученого секретаря Інституту І. Франка НАН України кандидат філологічних наук К. Шмега (книгу молодшої вченої теж опублікувало Видавництво «Наукова думка» НАН України). У монографії за допомогою ретельного контент-аналізу прозової творчості І. Франка вивчено присутню там маскулінність, враховано психобіографію видатного українця та контекст його доби (другої половини ХІХ – початку ХХ ст.). Авторка розглянула притаманні Франковим творам соціокультурні ролі чоловічих персонажів, типологізувала їх. Побудована за міждисциплінарним принципом, книга зацікавить філологів, етнологів, істориків, культурологів, мовознавців, фахівців із гендерних студій та ін.

Представник Ради випускників ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, директор Центру фольклору та етнографії Київського національного університету імені Тараса Шевченка кандидат історичних наук В. Щибря представив підготовлену до щорічного Всесвітнього дня вишиванки книжкову новинку – мистецько-етнографічний альбом «Вишиті сорочки Луганщини з колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» (Чернівці, 2025), укладену ним спільно із засновницею Всесвітнього дня вишиванки Л. Воронюк. Науково описані й оцифровані командою упорядників понад 100 одиниць одягу із фондів музею, що походять зі Сватівського, Сєвєродонецького, Старобільського та Щастинського районів Луганської області, яскраво демонструють питому українськість цього регіону. Видання також має практичне спрямування, адже, крім світлин зразків вбрання, у ньому представлено і схеми вишивки, тож кожен охочий зможе відтворити народну сорочку цього краю.

Науковий співробітник відділу соціальної антропології Інституту народознавства НАН України кандидат соціологічних наук Г. Заремба-Косович ознайомила онлайн-аудиторію із працею «Історія не без нас. Становлення руху за права людей з інвалідністю в Україні» (Київ, 2023), в якій молода вчена брала участь як співукладачка. У виданні на прикладі 27-ми особистих історій активістів та активісток за права людей з інвалідністю в Україні від кінця 1980-х років і до сьогодні вміщується історія громадського активізму, його сучасність і перспективи розвитку в майбутньому. Книга, створена організацією людей з інвалідністю “Fight For Right” за підтримки Українського культурного фонду, буде цікавою науковцям-соціогуманітаріям, представникам правозахисних організацій і громадських рухів, а також широкій громадськості.

Учений секретар Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України кандидат філологічних наук А. Гончаренко та молодший науковий співробітник відділу загального мовознавства цієї самої установи доктор філософії у галузі мовознавства І. Олександрук розповіли про специфіку укладання «Словника новітніх англізмів» (Київ, 2022), опублікованого у Видавництві «Наукова думка» НАН України. За словами укладачок, ця

лексикографічна праця містить близько 4 тис. слів англomовного походження, що увійшли до активного вжитку в Україні впродовж перших десятиліть ХХІ ст. і широко представлені у сферах моди, кулінарії та інформаційних технологій. Дослідниці підкреслили, що видання не є нормативним і не вводить зібрані одиниці до літературного варіанту, а наразі окреслює поточні тенденції їхнього використання і спрямоване на зацікавлений суспільний загал.

Опублікованими у книзі «Язичництво населення давнього Пліснecька (VII–XII ст.)» (Київ, 2023) результатами етноархеологічних досліджень поділилася старший науковий співробітник відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України кандидат історичних наук Г. Филипчук. Учена розповіла про своє зацікавлення тематикою, схарактеризувала структуру й розвиток культового центру, з якого постало величезне слов'янське городище (в околицях сучасного села Підгірці Золочівського району Львівської області). У книзі проаналізовано поховальний обряд корінного слов'янського та прийшлого варязького населення, окреслено питання світогляду, релігії та функціонування інституту служителів культу (жерців), їхньої ролі у житті тогочасної територіальної спільноти.

Монографічне дослідження «Календарна обрядовість українців Бойківщини: осінньо-зимовий цикл (кінець ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.)» (Івано-Франківськ, 2022) представив науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України кандидат історичних наук О. Коломийчук. Науковець наголосив на синтетичному характері своєї книги, адже до неї увійшли як польові матеріали, які походять із власне Бойківського етнографічного масиву, так і ті, що їх зафіксував автор на теренах західних і північних воєводств сучасної Республіки Польща від вихідців із Західної Бойківщини. Робота відображає хронологічний зріз осінньо-зимової календарно-обрядової практики українців Бойківщини, що ретранслюється як «живою» народною традицією, так і родинною пам'яттю її представників. Праця адресована всім, хто цікавиться джерелами та ціннісним змістом рідних традицій.

Автори й укладачі презентованих книг відзначали колосальну підтримку академічного наукового середовища, знання, досвід і поради якого повсякчас сприяли опануванню теоретико-методологічною базою соціогуманітаристики та надихали їх на важливі дослідження. Наприкінці заходу його модератор, а також голова Ради випускників ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, старший науковий співробітник кандидат історичних наук Н. Литвинчук подякували учасникам за опубліковані праці й активну участь у науково-просвітницькому семінарі та побажали їм подальших дослідницьких звершень (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. –22.05*).

Доступний випуск інформаційно-аналітичного бюлетеню «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс» за квітень 2025 р.

Пропонуємо вашій увазі черговий випуск (№ 4 (208), квітень 2025 р.) інформаційно-аналітичного бюлетеня «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс», підготованого у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського.

У номері:

- конкурс проєктів з виконання наукових досліджень «Передова наука в Україні 2026–2028»;
- наука проти темряви: як вчені забезпечують стійкість критичної інфраструктури;
- підтримка наукової роботи у закладах вищої освіти;
- течії Світового океану як фактор формування клімату на планеті та в Україні;
- роль громадянської науки у Європі.

ПЕРЕГЛЯНУТИ

Довідково

«Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс» – щомісячний інформаційно-аналітичний бюлетень матеріалів медіа, в якому висвітлюються питання підвищення ефективності наукової діяльності, перебіг реформування української науки, її внесок у суспільний розвиток і підвищення обороноздатності країни, подається інформація про міжнародну наукову співпрацю, здобутки української науки та досвід розвитку наукових досліджень за кордоном. Докладно аналізуються публікації про проблеми цифрової трансформації суспільства, впровадження інноваційної моделі економіки, сучасні аспекти наукової цифрової комунікації. Особлива увага приділяється суспільній дискусії з питань реформування наукової сфери та популяризації науки в українському суспільстві. Подаються наукові статті й аналітичні матеріали науковців Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

Бюлетень є додатком до журналу «Україна: події, факти, коментарі» (виходить двічі на місяць), присвяченого висвітленню й аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній та соціальних сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. –26.05*).

Оголошується конкурс на здобуття премій молодими ученими і студентами закладів вищої освіти, що присуджуються Національною академією наук України у 2025 р.

Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття премій молодими ученими і студентами закладів вищої освіти за кращі наукові роботи.

За роботи в галузі природничих, технічних і соціогуманітарних наук Президія НАН України щороку в лютому присуджує 14 премій молодим ученим і 14 премій студентам закладів вищої освіти. Премії присуджуються окремим авторам або колективу авторів за кращі наукові роботи, а також за серії наукових робіт з єдиної тематики, за відкриття та винаходи. Колектив, поданий на присудження премії, має включати лише основних авторів, чий внесок був найвагомішим, і складатися не більш як з трьох осіб. Особам, удостоєним премії, на загальних зборах відповідного відділення Національної академії наук України вручаються дипломи встановленого зразка.

На конкурс не приймаються роботи, які раніше було удостоєно премій НАН України, галузевих академій наук або спеціальних премій інших відомств, що присуджуються за конкурсами.

Не приймаються на конкурс також збірники наукових робіт різних авторів.

1. У конкурсі можуть брати участь наукові співробітники, викладачі, стажери-дослідники, аспіранти науково-дослідних установ віком до 35 років включно, студенти закладів вищої освіти, а також студенти та аспіранти зарубіжних країн, які навчаються в наукових установах і закладах вищої освіти України.

2. Право висувати кандидатів на здобуття премій надається: дійсним членам і членам-кореспондентам НАН України; ученим радам наукових установ і закладів вищої освіти, колегіям (президіям) міністерств і відомств України, технічним радам промислових підприємств, конструкторських бюро, радам наукових і науково-технічних товариств, що підтверджується витягом з протоколу засідання вченої ради установи або відповідного органу підприємства, організації чи відомства.

Роботи, виконані молодими вченими, приймаються Національною академією наук України на конкурс за поданням відповідних міністерств, відомств, організацій та рад.

3. Граничний термін подання роботи на конкурс 15 грудня 2025 р.

4. Організація, яка висунула роботу на присудження премії молодим ученим та студентам, подає до Президії НАН України (01601, м. Київ, вул. Володимирська, 54, телефони для довідок: (044) 239-64-24; (044) 239-64-63) в оформленому належним чином вигляді з написом на титульному

аркуші: «На здобуття премій НАН України молодими ученими (студентами)» із зазначенням відділення НАН України відповідно до тематики роботи:

а) офіційний лист установи щодо направлення конкретної роботи на конкурс (на бланку) у двох примірниках, скріплений гербовою печаткою установи;

б) обґрунтоване подання, що містить назву, наукову характеристику роботи й коротку анотацію;

в) опубліковану наукову роботу (серію робіт), матеріали наукового дослідження або винаходу у двох ідентично оформлених примірниках – на конкурс молодих учених;

г) наукову роботу, матеріали наукового дослідження або винаходу в одному примірнику – на конкурс студентів;

д) конкретну довідку у відсотково-цифровій формі про творчий внесок кожного члена авторського колективу, який складається з двох чи трьох осіб, у роботу або серію робіт, поданих на конкурс;

е) довідку про те, що роботи, які подаються на конкурс, не було раніше удостоєно премій НАН України тощо;

є) не менше двох рецензій сторонніх організацій (із зазначенням їхньої адреси);

ж) відомості про автора: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце роботи, науковий ступінь і посада (для студентів – заклад вищої освіти, факультет, курс у розгорнутому вигляді), домашня та електронна адреси, номер телефону (службовий, домашній та мобільний), ксерокопія довідки про надання ідентифікаційного коду;

з) згоду на збір та оброблення персональних даних (на відповідному бланку).

Усі матеріали, які подаються на конкурс, мають бути відповідно оформлені: роботи (неопубліковані) підписано авторами, довідки і рекомендації – керівниками установ (закладів вищої освіти) й скріплено печаткою цієї установи. Сторінковий обсяг кожного супровідного документа не регламентується.

5. Роботи, оформлені неналежним чином, до участі в конкурсі не допускаються.

6. Роботи, за які не присуджено премії, не зберігаються в НАН України і за бажанням можуть бути повернені відповідними відділеннями їхнім авторам (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. –27.05*).

Монографію вчених-правознавців академії представили у Конституційному Суді України

У Конституційному Суді України 22 травня 2025 р. відбулася презентація колективної монографії «Конституційно-правові та теоретичні засади модернізації українського парламентаризму в умовах реалізації європейського вибору», авторами якої є науковці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Участь у заході взяли директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук, професор О. Скрипнюк, в. о. Голови Конституційного Суду України О. Петришин, судді Конституційного Суду України В. Кичун, В. Лемак, О. Первомайський, учений секретар Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук, професор А. Крусян, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування цього самого інституту доктор юридичних наук, професор О. Батанов, провідний науковий співробітник цього відділу доктор юридичних наук, професор О. Марцеляк, працівники патронатних служб суддів, Секретаріату Суду, науковці.

Голова Конституційного Суду України О. Петришин зазначив, що монографія охоплює широкий спектр проблемних питань функціонування парламентаризму як одного з фундаментальних інститутів демократичного конституціоналізму. Видання складається з дев'яти тематичних розділів, підготовлених провідними українськими науковцями. Як зазначив О. Петришин, автори ґрунтовно проаналізували історичні джерела і концептуальні засади парламентаризму, його категоріально-правову природу, міжнародні стандарти, а також особливості становлення й розвитку цього інституту в Україні.

Особливу увагу в монографії приділено взаємозв'язку парламентаризму з українським конституціоналізмом, його функціонуванню в умовах викликів авторитаризму, розвитку конституційно-правової відповідальності, цифрової модернізації державного управління, децентралізації та реформи територіального врядування.

О. Петришин певен, що комплексність підходу і високий науковий рівень цього видання роблять його важливим джерелом для всіх, хто цікавиться розвитком парламентаризму в Україні, зокрема у контексті реалізації її європейського вибору.

Монографію представили його автори – доктори юридичних наук, професори О. Скрипнюк, А. Крусян і О. Батанов, а також рецензент видання – провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук, професор О. Марцеляк.

За словами О. Скрипнюка, над монографією більш як два з половиною роки працював колектив із 11 провідних учених інституту, які комплексно дослідили ключові засади парламентаризму в умовах євроінтеграційних процесів.

Автори монографії у своїх виступах докладно схарактеризували її структуру, ключові акценти і концептуальне наповнення. Було зазначено, що у виданні:

- висвітлено доктринальні проблеми парламентаризму як конституційно-правового феномена, концепту, міжнародного стандарту й об'єкта рецепції у конституційному праві;
- розглянуто концептуальні конституційні проблеми становлення й розвитку парламентаризму в сучасній Україні у контексті європейського досвіду;
- проаналізовано дискусійні питання функціонування парламентаризму в умовах різних політичних режимів;
- досліджено становлення й розвиток парламентського права України;
- розглянуто проблеми розвитку парламентаризму в Україні у контексті децентралізації та реформи територіального врядування;
- порушено питання розвитку парламентаризму у фокусі конституційно-правової відповідальності;
- досліджено проблеми розвитку парламентаризму в контексті національної ідеї та юридичної доктрини України.

Учасники заходу підкреслили значущість презентованої монографії як ґрунтовного наукового дослідження, що поглиблює розуміння сучасного парламентаризму та його конституційно-правових засад в умовах європейської інтеграції. Вони відзначили, що монографія має не лише академічну, а й прикладну цінність, адже формує основу для подальших наукових досліджень і практичних кроків у цій сфері (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 26.05*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Пріоритети сьогодення та перспективи» (АНОНС)

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (Київ, Голосіївський проспект, 3) 1–3 жовтня 2025 р. у змішаному форматі (офлайн і онлайн) відбудеться Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Пріоритети сьогодення та перспективи».

Організатори заходу – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України й Асоціація бібліотек України.

Мета конференції – об'єднати зусилля науковців і практиків у розв'язанні актуальних питань розвитку бібліотечно-інформаційного потенціалу в сучасних умовах, виокремити найгостріші проблеми у бібліотечній сфері та визначити шляхи їхнього подолання, оприлюднити результати актуальних наукових пошуків, розробити рекомендації та пропозиції з удосконалення діяльності сучасних бібліотек.

Організатори запрошують до участі у конференції науковців і спеціалістів бібліотек, архівів, музеїв, видавництв, інформаційних підрозділів установ і громадських організацій, представників органів державної влади й органів місцевого самоврядування, аспірантів.

У межах програми конференції заплановано презентації, тематичні виставки, пленарне засідання й засідання десяти секцій, чотири круглі столи і семінар.

Секції конференції:

1. Бібліотечно-інформаційний комплекс: міжнародна взаємодія та сталий розвиток.

2. Відкрита наука в Україні.

3. Бібліотечно-інформаційна діяльність у сфері правового і соціально-політичного інформування.

4. Бібліотеки в цифровій інфраструктурі знань.

5. Рукописна спадщина України: сьогодення та перспективи.

6. Українська біографіка: пошук відповідей на виклики часу.

7. Наукова архівна спадщина: сьогоденні виклики і нові можливості.

8. Друкована та електронна періодика в системі документальних комунікацій.

9. Наукова каталогізація стародруків і рідкісних видань: історія, сучасний стан і тенденції розвитку.

10. Дослідження музичної культури в умовах сьогодення.

Круглі столи:

1. Науковий, освітній та культурний простір під час війни.

2. Інститут президентства в Україні: особливості реагування на сучасні виклики та світовий контекст.

3. Актуальні проблеми збереження бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України.

4. Дослідники української діаспори.

Відбудеться також семінар «Дослідження єврейської історико-культурної спадщини України (до 10-річчя Української асоціації юдаїки)».

Робочі мови: українська, англійська, польська, німецька.

Для опублікування у збірнику матеріалів конференції рукописи потрібно подати вченим секретарям секцій, круглих столів і семінарів до 4 серпня 2025 р.

Завершення реєстрації учасників на вебпорталі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського без опублікування у збірнику матеріалів конференції – 29 вересня 2025 р.

Контактна особа:

Майя Вікторівна Іванова (учений секретар Конференції, наукова співробітниця відділу соціокультурної діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського)

e-mail: conference@nbuv.gov.ua

ivanova_maya_nbuv@ukr.net,

(099) 76-88-058 (Національна академія наук України
(<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 27.05)

* * *

Розпочато щорічний прийом заявок до Фонду співробітництва Центральноєвропейської ініціативи (CEI)

Фонд співробітництва Центральноєвропейської ініціативи (CEI Cooperation Fund) оголошує конкурс проєктів і надає фінансову підтримку для їхньої успішної реалізації.

До участі запрошуються: державні, приватні, неурядові, громадські та міжнародні установи, які зацікавлені в інноваційних проєктах, що сприяють мобільності та налагодженню партнерств.

Фінансування Фонду здійснюється за рахунок щорічних внесків усіх держав-членів CEI. Ключовим аспектом поданих проєктів має бути розбудова потенціалу шляхом ефективної передачі та обміну знаннями та досвідом (ноу-хау).

Структура програми складається з двох сегментів. Заявку можна подати лише на один із них:

2.1. Тематичний порядок денний (обсяг коштів становить до 252 тис. євро. Додатково передбачено 90 тис. євро для пропозицій щодо співфінансування);

2.2. Цільовий розділ (має бюджет у розмірі до 100 тис. євро).

Загальна сума фінансування конкурсу становить 442 тис. євро.

Для отримання додаткової інформації: applications.coopfund@cei.int.

Кінцевий термін подачі: 9 червня 2025 р.

Документи щодо конкурсу та пакет заявок доступні за посиланням тут
(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 29.05).

Відбулася VIII Міжнародна конференція «Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених» (15 травня 2025 р).

Захід проходив у дистанційному форматі на платформі Zoom.

Організаторами конференції виступили Ради молодих учених п'яти наукових установ Національної академії наук України: Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інституту історії України НАН України, Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Цьогоріч конференція зібрала близько 50 заявок від молодих дослідників – магістрів, аспірантів і докторів філософії, кандидатів наук з різних регіонів України та з-за кордону.

Дирекція Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» привітала учасників із відкриттям заходу, наголосивши, що конференція продовжує традицію, започатковану ще у 2017 р., та слугує важливою платформою для фахового діалогу, апробації результатів досліджень та обміну досвідом серед молодих учених.

Молодший науковий співробітник Інституту всесвітньої історії НАН України В. Луцак розповів про історію започаткування конференції, підкресливши провідну роль Ради молодих учених та дирекції інституту як її ініціаторів. Він також висловив глибоку вдячність Збройним силам України, які мужньо боронять і звільняють країну, даючи змогу науковій спільноті продовжувати свою діяльність і проводити такі важливі заходи. Учасники конференції вшанували пам'ять полеглих захисників хвилиною мовчання.

Пленарне засідання відкрив науковий співробітник Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, кандидат історичних наук П. Артимишин. У своїй доповіді «Політика декомунізації: український випадок імплементації» він висвітлив особливості декомунізаційних практик в Україні з 1991 р., наголосивши на їх активізації після 2014 р. Водночас доповідач відзначив, що в умовах воєнного стану, запровадженого у 2022 р., цей процес був частково призупинений.

Науковий співробітник Інституту історії України НАН України кандидат історичних наук Д. Ніколайчук представив доповідь «Економічний простір у російській воєнній пропаганді 1914–1917 рр.». У своєму виступі він провів паралелі між пропагандистськими наративами часів Першої світової війни та сучасною риторикою російської федерації, звернувши увагу на спадкоємність методів інформаційного впливу.

Молодший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» В. Луцак підняв надзвичайно актуальну для сучасних українських реалій тему соціального забезпечення ветеранів. Як приклад доповідач навів досвід Сполучених Штатів Америки, де, попри

певні недоліки системи, запроваджено низку ефективних підходів щодо підтримки колишніх військовослужбовців, які можуть бути корисними для України.

Підсумкову доповідь пленарного засідання виголосив науковий співробітник Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України кандидат філософських наук В. Волковський, який проаналізував феномен ідентичності української академічної філософії в умовах війни.

Після завершення пленарної частини учасники конференції продовжили роботу в секціях за напрямками: всесвітня історія, історія України, філософія та право, а також в окремій тематичній панелі, присвяченій війні Росії проти України. Модераторами секцій виступили голови Рад молодих учених інститутів-організаторів.

Обговорення в рамках секційних засідань вирізнялися жвавими дискусіями, глибокими фаховими коментарями та продуктивним обміном думками. Доповіді охоплювали широкий міждисциплінарний спектр, що викликало значний інтерес і сприяло активному залученню учасників до обговорення. На конференції були розглянуті питання впливу репарацій на уявлення про Голокост у Західній Європі, російський експансіонізм у Молдові у 1990-х рр., безпекова політика ФРН після «холодної війни», роль азербайджанської діаспори у формуванні публічної дипломатії Азербайджану, позиція уряду Моді щодо індо-пакистанського конфлікту, еволюція антиглобалістських рухів, проблема біженства у Європі у XXI ст., роль православного духовенства у мобілізації суспільства в українських губерніях під час Першої світової війни, інтелектуальний доробок українського консерватизму 1920–1930-х рр., історія будівництва Каховської ГЕС, роль нових медіа у вивченні та популяризації історії України, світське життя української інтелігенції Києва у XIX ст., філософські питання дослідження проблеми штучного інтелекту, дослідження еволюції тоталітаризму у сучасних філософських студіях, візуальна агітація у мобілізаційних кампаніях під час російсько-української війни, аналіз російської агресії з точки зору міжнародного права та еволюція цінностей українського суспільства під впливом російсько-української війни.

Так, молодший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» О. Моціяка у своїй доповіді проаналізувала трансформацію зовнішньої політики Туреччини щодо країн Балканського регіону в період т. зв. «прагматизму» Р. Т. Ердогана. Доповідачка окреслила основні причини змін як у внутрішній, так і в зовнішній політиці Туреччини, що зумовило переорієнтацію уваги Анкари на економічно вигідні партнерства, насамперед із Сербією, Республікою Сербською та Чорногорією. Натомість держави з переважно мусульманським населенням – Косово, Боснія і Герцеговина, Албанія – опинилися на другому плані, зберігаючи переважно культурно-релігійне значення для турецької стратегії в регіоні.

У свою чергу аспірант Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Н. Косенко зосередив увагу на постаті Я. Стецька – відомого теоретика й практика українського націоналізму – та його ролі у підготовці та проведенні II Конгресу ОУН. У доповіді було висвітлено координаційну та ідеологічну діяльність Я. Стецька, організаційні кроки напередодні II Великого збору українських націоналістів, а також його участь у Римському конгресі ОУН 1939 р. Доповідач підкреслив ключову роль Я. Стецька в ідеологічному оформленні та структурній консолідації одного з визначальних етапів в історії українського національного руху.

Цікавою була доповідь аспіранта Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» Д. Микули, присвячена проблемі біженства у Європі в контексті міграційних криз, спричинених збройними конфліктами в Сирії, Афганістані, Іраку, а також повномасштабною агресією Росії проти України. Доповідач наголосив на існуванні подвійних стандартів у підходах європейських країн до біженців різного походження. Спираючись на дані міжнародних організацій, він охарактеризував сучасне українське біженство, окресливши його ключові виклики. Серед найгостріших проблем було названо питання повернення українських біженців після завершення російсько-української війни.

Аспірантка Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України Є. Шклярєнко у своєму виступі представила ґрунтовний аналіз трансформації ціннісних орієнтацій українського суспільства під впливом війни, що триває з 2014 р. і набула нового масштабу після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 р. Було розглянуто соціальні, політичні, економічні та культурні зміни, які свідчать про переоцінку моральних орієнтирів. Особливу увагу приділено зростанню патріотизму, громадянської активності та солідарності, а також негативним наслідкам – посиленню гендерних стереотипів, зростанню толерантності до насильства та недовіри до державних інституцій.

Загалом у роботі конференції взяли участь аспіранти та молоді вчені з Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Інституту історії України НАН України, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Національного університету «Львівська політехніка», Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Українського державного університету ім. М. Драгоманова, Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Чорноморського національного університету ім. П. Могили, Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного, Сучавського університету «Штефан чел Марє» (м. Сучава, Румунія).

За результатами роботи VIII Міжнародної конференції молодих учених заплановано підготувати до друку збірник тез (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 22.05).

Нагороди та відзнаки

Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття премій імені видатних учених України у 2025 р.

З метою відзначення вчених, які опублікували найкращі наукові праці, здійснили винаходи і відкриття, що мають важливе значення для розвитку науки і економіки України, Національна академія наук України присуджує премії імені видатних учених України.

1. У конкурсі на здобуття премій імені видатних учених можуть брати участь:

- а) дійсні члени і члени-кореспонденти НАН України;
- б) окремі особи, які працюють у наукових установах, закладах вищої освіти, на підприємствах і в організаціях, розташованих на території України;
- в) колективи авторів, які виконали запропоновану на здобуття премії роботу, якщо більшість авторів працює в установах, передбачених підпунктом «б» цього пункту.

2. Право висунути роботи на здобуття іменних премій надається:

- а) дійсним членам і членам-кореспондентам НАН України;
- б) науковим установам, закладам вищої освіти, дослідним лабораторіям і станціям, конструкторським бюро;
- в) науково-технічним радам міністерств і відомств України;
- г) науковим радам з проблем науки;
- д) технічним радам промислових підприємств;
- є) науковим та інженерно-технічним асоціаціям і товариствам.

3. Колектив, поданий на здобуття іменної премії, повинен включати лише основних авторів, чий внесок був найвагомим. Загальна кількість авторів не може перевищувати трьох осіб. До складу авторського колективу не включаються особи, які були раніше удостоєні цієї іменної премії.

4. На здобуття іменних премій можуть бути подані:

- наукові праці лише після того, як мине не менше шести місяців, але не більше п'яти років після їх опублікування;
- винаходи й відкриття після їх впровадження.

5. Граничний термін подання роботи на конкурс – 1 листопада 2025 р.

6. Організації та окремі особи, які висунули наукову працю на здобуття іменної премії, подають її до відповідного відділення НАН України на бланку організації з написом «На здобуття премії імені ...»:

- а) опубліковану працю (серію праць) або матеріали про наукове відкриття (винахід);

б) анотацію, що містить наукову характеристику праці та висновки щодо її значення для розвитку науки і економіки держави;

в) копії авторських свідоцтв та посвідчень про відкриття;

г) у відповідних випадках документи про впровадження роботи (копії постанов, наказів, актів та довідок про техніко-економічні показники впровадження);

д) акти випробувань (для нових конструкцій машин, технологічних процесів тощо);

е) відгуки наукової громадськості, преси про роботу;

ж) детальну довідку *у відсотково-цифровій формі* про творчий внесок кожного члена авторського колективу у подану на конкурс роботу. Довідка складається окремо на кожного автора і підписується керівником установи за місцем роботи автора та скріплюється гербовою печаткою;

з) біографічні відомості про автора (авторів) (прізвище, ім'я, по батькові, рік та місяць народження, спеціальність, почесне звання, вчений ступінь, вчене звання, посада, службова та домашня адреси, службовий та домашній телефони; ідентифікаційний код автора) у двох примірниках, підписаних ним, а їхня відповідність засвідчена керівництвом з гербовою печаткою установи за місцем роботи, а також кольорове персональне фото 9 x 12 у паперовому та електронному вигляді.

Усі матеріали подаються у *двох ідентично оформлених примірниках* на адресу: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 54, Президія Національної академії наук України (телефони для довідок: (044) 239-64-24; (044) 239-64-63).

На конкурс не приймаються роботи, які було удостоєно Державної премії України, іменних премій НАН України і національних галузевих академій наук або спеціальних премій інших відомств, що присуджуються за конкурсами.

Не приймаються на конкурс і збірники наукових праць більш ніж трьох авторів.

Оголошується конкурс на такі премії:

1. Премія ім. М. М. Амосова – за видатні наукові роботи в галузі біокібернетики, проблем штучного інтелекту та розробки нових інформаційних технологій (Відділення інформатики НАН України).

2. Премія ім. О. К. Антонова – за видатні досягнення в галузі технічної механіки та літакобудування (Відділення механіки і машинознавства НАН України).

3. Премія ім. М.П. Василенка – за видатні наукові роботи в галузі держави і права України (Відділення історії, філософії та права НАН України).

4. Премія ім. Г. А. Гамова – за видатні наукові роботи в галузі астрофізики і космології (Відділення фізики і астрономії НАН України).

5. Премія ім. А. О. Дородніцина – за видатні досягнення в галузі комп'ютерної математики та обчислювальної техніки (Відділення інформатики НАН України).

6. Премія ім. Г. В. Карпенка – за видатні наукові роботи в галузі фізико-хімічної механіки матеріалів і матеріалознавства (Відділення матеріалознавства НАН України).

7. Премія ім. А. І. Кіпріанова – за видатні наукові роботи в галузі органічної хімії, хімії високомолекулярних сполук та хімічної технології (Відділення хімії НАН України).

8. Премія ім. В. П. Комісаренка – за видатні наукові роботи в галузі патофізіології і ендокринології (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

9. Премія ім. М. І. Костомарова – за видатні наукові роботи в галузі історії та історичного джерелознавства (Відділення історії, філософії та права НАН України).

10. Премія ім. П. Г. Костюка – за видатні наукові роботи в галузі фізіології, біофізики і нейрофізіології (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

11. Премія ім. М. М. Крилова – за видатні наукові роботи в галузі нелінійної механіки та прикладної математики (Відділення математики НАН України).

12. Премія ім. Г. В. Курдюмова – за видатні наукові роботи в галузі фізики металів та фізичного матеріалознавства (Відділення фізики і астрономії НАН України).

13. Премія ім. М. О. Лаврентьєва – за видатні наукові роботи в галузі аналізу та прикладної математики (Відділення математики НАН України).

14. Премія ім. С. О. Лебедева – за видатні досягнення в галузі обчислювальної техніки, приладобудування й створення засобів і систем автоматизації та управління (Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України).

15. Премія ім. О. І. Лейпунського – за видатні роботи у галузі ядерної енергетики (Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України).

16. Премія ім. Н. Д. Моргуліса – за видатні роботи у галузі фізики поверхні та фізичної і наноелектроніки (Відділення фізики і астрономії НАН України).

17. Премія ім. О. В. Палладіна – за видатні наукові роботи в галузі біохімії та молекулярної біології (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

18. Премія ім. Є. О. Патона – за видатні наукові роботи в галузі створення нових металевих матеріалів і методів їх обробки (Відділення матеріалознавства НАН України).

19. Премія ім. Г. С. Писаренка – за видатні наукові роботи в галузі міцності матеріалів і конструкцій (Відділення механіки і машинознавства НАН України).

20. Премія ім. Г. Ф. Проскури – за видатні роботи в галузі енергетики (Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України).

21. Премія ім. М. В. Птухи – за видатні наукові роботи в галузі економіки і демографії, демографічної статистики (Відділення економіки НАН України).

22. Премія ім. П. А. Тутковського – за видатні наукові досягнення в геології, географії, океанології, геоекології, кліматології та метеорології (Відділення наук про Землю НАН України).

23. Премія ім. І. Я. Франка – за видатні роботи в галузі філології, етнології та мистецтвознавства (Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України).

24. Премія ім. І. І. Шмальгаузена – за видатні наукові роботи в галузі зоології, морфології, філогенії, екології тварин та біоніки (Відділення загальної біології НАН України).

25. Премія ім. Л. В. Шубникова – за видатні наукові роботи в галузі експериментальної фізики (Відділення фізики і астрономії НАН України).

26. Премія ім. В. Я. Юр'єва – за видатні наукові роботи в галузі генетики і створення нових методів акліматизації, більш високоврожайних сортів сільськогосподарських культур та високопродуктивних порід тварин (Відділення загальної біології НАН України) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 27.05).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Аналіз напрямів оптимізації бібліотечних фондів України в контексті протидії інформаційній агресії

Проаналізовано процес оптимізації бібліотечних фондів України. В умовах російської агресії проти України загострилося ідеологічне протистояння. Російська мова та культура, яка пропагується в Україні, стає інструментом пропаганди «руського міра». Російські політики намагаються поширити цю ідеологію на весь світ, особливо на Україну. Упродовж останніх двох десятиліть існування СРСР злиття російської та радянської ідентичностей заклало потужні підвалини для того, щоб неліберальний націоналізм став основою консолідованого авторитарного режиму Путіна, а також джерелом расизму, ксенофобії, шовінізму. У зв'язку із цим бібліотеки активізували оптимізацію своїх фондів, яка передбачає не лише очищення від шкідливої літератури, а й опрацювання наукових видань, які містять важливу інформацію, не мають ідеологічного спрямування та аналогів.

Ключові слова: *оптимізація бібліотечних фондів, шкідлива література, ідеологічне протистояння.*

Актуальність. В умовах сучасної гібридної війни загострилося ідеологічне протистояння, російська пропаганда активно поширюється за допомогою електронних і друкованих видань – цей процес лише наростає. Але й раніше російська пропаганда, як і радянська, передбачала поширення інформації, яка мала б впливати на громадську думку. Літературні твори, наукові праці можуть мати ідеологічне спрямування. Особливо це стосується сучасних російських видань. Керівництво Росії намагається переконати всіх у необхідності об'єднання знову в «єдину державу» з центром у Москві. Публічно це нав'язується через різні електронні засоби масової інформації та друковані видання, які потрапляють в Україну. Певна частина такої літератури надходить до бібліотек і з часом знаходить свого читача. Широкомасштабна війна і відкрита інформаційна агресія загострили питання протидії деструктивним впливам в інформаційно-комунікаційному середовищі. У цих умовах відбувається істотна актуалізація проблеми оптимізації бібліотечних фондів як важливої складової гарантування інформаційної безпеки суспільства, захисту свідомості громадян від маніпуляцій та передумови формування об'єктивної картини світу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам ідеологічного протистояння присвячено багато наукових праць. Значна частина науковців у своїх дослідженнях аналізують вплив ЗМК на свідомість користувачів інформації. Акцентується увага на проблемі моделювання засобами масової інформації політичної свідомості суспільства. Зокрема, Н. Гармаш у своєму дисертаційному дослідженні доводить, що ЗМІ за тривалий час свого існування виробили велику кількість прийомів і методів маніпулювання громадською свідомістю, які дають можливість впливати на людей [3]. Важливості дослідження інформації та необхідності визначення її впливу на формування свідомості громадян присвячені праці В. Горового. Він досліджує специфіку впливу інформації на громадян, визначає важливість бібліотек у цьому процесі. Звертається увага на «особливу роль бібліотек, що визначена їхнім традиційно значним впливом у справі масового інформування населення, здатністю забезпечити доступ до сучасних інформаційних ресурсів практично всім верствам населення; наявністю серйозної організаційної структури та матеріальної бази; залученням інформаційно-аналітичних центрів бібліотек до надання допомоги різним соціальним і державним інститутам у високопродуктивному використанні інформації» [4, с. 148–149]. Т. Гранчак зазначає, що «сьогодні бібліотека стає не лише повноправним суб'єктом інформаційного простору, а й активним учасником інформаційного виробництва. Вона не лише збирає і зберігає документовану інформацію і знання, а й бере участь у формуванні документного потоку, здійснює його аналітико-синтетичну обробку,

систематизує, оцінює інформаційно-знаннєві ресурси та на їх базі створює нову затребувану суспільством, адаптовану під конкретні запити користувачів інформаційно-аналітичну продукцію» [5, с. 52–53]. Питання інформаційної безпеки розглядаються в наукових дослідженнях Ю. Половинчак [13], М. Закірова та С. Закірової [8], В. Агеєвої [1]. За словами авторів, гарантування інформаційної безпеки особистості разом із захистом приватних інтересів людини має велике суспільно-політичне значення, яке в умовах зростаючого деструктивного впливу на інформаційно-комунікаційне середовище й подальший розвиток інструментарію маніпуляції суспільною свідомістю стає важливим чинником збереження демократії та захисту національних інтересів держави.

Мета – дослідити процес очищення бібліотечних фондів України від літератури, яка несе загрозу національній безпеці України, що відбувається відповідно до методичних рекомендацій, які напрацьовані Радою з питань розвитку бібліотечної справи. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: з'ясувати обсяги проведеної роботи і визначити масштаби на майбутнє, окреслити можливі варіанти подальшої долі літератури, що негативно впливає на свідомість громадян, виявити шляхи заміни вилученої літератури сучасними вітчизняними та зарубіжними виданнями.

Виклад матеріалу. На всіх етапах суспільного життя інформаційна основа мала істотне й постійно зростаюче значення, чому сприяло поступове прискорення темпів розвитку суспільства. Проте нові ситуації потребують рішень, які б унеможливлювали використання інформації як знаряддя негативного впливу на свідомість людей. «Проблема забезпечення інформаційної безпеки особистості поряд із захистом приватних інтересів людини має велике суспільно-політичне значення, оскільки вдосконалення й застосування методів різного роду маніпулятивних впливів активно використовується як у політичному житті окремих країн, так і у міждержавному, навіть геополітичному протистоянні» [8, с. 59].

Російські пропагандисти нав'язують усьому світу своє бачення суспільних процесів і пропагують «руській мір» та «традиційні цінності». Російська мова відіграє значну роль у поширенні пропаганди. Як заявив В. Путін, якого цитує Н. Гузьо, «руській мір» може та повинен об'єднати всіх, кому дороге російське слово й російська культура. Згодом, у червні 2007 р., згідно з указом В. Путіна, було створено недержавний центр підтримки та популяризації російської мови й культури «Русській мір». Головні його завдання було викладено чітко й амбіційно: «Русській мір – це не тільки росіяни, не тільки наші співвітчизники в країнах ближнього і далекого зарубіжжя, емігранти, вихідці з Росії та їхні нащадки. Це ще й іноземні громадяни, які говорять російською мовою, які вивчають або викладають її, усі ті, хто щиро цікавиться Росією, кого хвилює її майбутнє». З обранням патріархом Російської православної церкви Кирила ідеї «руського міра»

набули «сакрального» звучання» [6]. І, як зазначає Н. Гузьо, «одним з пріоритетних напрямів експансії “русского міра” в Україні є потужна популяризація і зміцнення позицій російської освіти й науки та використання їх у неоімперському дискурсі. Враховуючи вищезазнані чинники, ми наголошуємо й окреслюємо злочинну роль і місію концепту “русского міра” в перебігу російсько-українського конфлікту» [6].

Набутий шляхом важких помилок досвід українського державотворення та формування української ідентичності в новітній період відновлення незалежності свідчить про цілеспрямоване й наполегливе прагнення керівництва Російської Федерації зберегти Україну в колі свого впливу. Росія використовувала та продовжує використовувати величезні кошти й людські ресурси для поширення ідеології «русского міра» у світі, завдяки чому в російськомовних громадян та осіб, які асоціювали себе з російською культурою й мовою, сформувалася групова ідентичність. Російські політики намагаються поширити цю ідеологію на весь світ, особливо на Україну. Ще у 2008 р. під час саміту НАТО В. Путін сказав Президентові США Д. Бушу, що Україна – фіктивне утворення. Цей образ «штучної» та «збанкрутілої» Української держави заходилися широко пропагувати російські медіа. В. Путін не винайшов нічого нового – він лише повторює погляди, які давно сповідують у Росії щодо України, зокрема в середовищі російських націоналістів. Вони, як В. Путін у Бухаресті, говорять «про Україну в межах її кордонів як про штучну конструкцію, створену радянським режимом, що буцімто України не існувало як історичної держави в сучасних кордонах» [10, с. 112–113].

Як відомо, радянська культура була продуктом радянзації російського суспільства та русифікації радянської культури. Тому це створило в російській національній ідентичності внутрішню суперечність між радянською ідейно-політичною та російською культурно-історичною складовими. Упродовж останніх двох десятиліть існування СРСР злиття російської та радянської ідентичностей заклало потужні підвалини для того, щоб неліберальний націоналізм став основою консолідованого авторитарного режиму В. Путіна, а також джерелом расизму, ксенофобії, шовінізму. Така ідеологія покладена в основу багатьох творів – як художньої літератури, так і псевдонаукових праць періоду існування СРСР та сучасної РФ. Зазначена література за радянських часів видавалася мільйонними тиражами та розповсюджувалася по всіх найменших книгарнях в усіх куточках СРСР.

У важкі 90-ті роки минулого століття, після розпаду СРСР, цей потік значно знизився, але вже від початку 2000-х років знов почав зростати, чималу частку цієї літератури становили саме твори, що приховано або відкрито пропагували ідеї «русского міра». Як зазначають фахівці, станом на початок широкомасштабної російської агресії проти України у 2022 р. у фондах українських бібліотек зберігалася до 60 % радянських і російських книжок [14].

У деяких бібліотеках такий відсоток нижчий, але й там існує ця проблема. Справа в тому, що бібліотеки України накопичили величезний масив літератури, який потребуватиме масштабної праці з аналізу, оцінювання, визначення долі сотень тисяч книг. Зокрема, як демонструють результати опитування щодо стану фондів публічних бібліотек, проведеного фахівцями Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого (станом на червень 2022 р.), загальний фонд публічних бібліотек України (сільських, селищних і міських) становив майже 154,5 млн од. [2]. При цьому «книжки, видані до 1991 р., становлять понад 50 % фондів 40,8 % міських бібліотек і 50,4% сільських та селищних бібліотек; видання 1991–2013 рр. становлять від 20 до 50 % фондів у 66,7 % міських бібліотек та 61,9 % сільських та селищних бібліотек; видання 2014–2022 рр. також становлять від 20 до 50 % фондів 33,2 % міських бібліотек та 22,3 % сільських та селищних бібліотек» [2].

Що робити з цією масою книг, чіткої відповіді немає. «Проект закону про внесення змін до деяких законів України щодо заборони використання джерел інформації держави-агресора або держави-окупанта в освітніх програмах, у науковій та науково-технічній діяльності» так і не було прийнято Верховною Радою України. Він пройшов перше читання у 2022 р. та на цьому етапі зупинився. Тому керівники бібліотек часто діють на свій розсуд, користуючись рекомендацією уряду. Як відомо, ще у 2022 р. в уряді пояснили, які російські та радянські книги вилучатимуть з українських бібліотек. З метою визначення діяльності бібліотек у зазначеному напрямі Рада з питань розвитку бібліотечної справи розробила методичні рекомендації щодо вилучення певних категорій літератури.

Рекомендації передбачають вилучити: «видання, зміст яких спрямований на ліквідацію незалежності України, пропаганду насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини; книги, які пропагують війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України; видання, які містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії РФ проти України як внутрішнього конфлікту, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України» [15].

Також передбачено вилучення книг, «які глорифікують осіб, які здійснювали збройну агресію Росії проти України, представників збройних формувань РФ, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих і фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації РФ, яку складають її державні органи та інші структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими

територіями України, і представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, у тому числі шляхом їх визначення як “повстанці”, “ополченці”, “ввічливі військові люди”; книги видавництв, а також авторів, до яких були застосовані санкції; роботи авторів, які публічно підтримали агресію проти України» [15].

Тобто цими рекомендаціями не передбачено вилучення російськомовної художньої та наукової літератури, яка не підпадає під вищезгадані умови. Рекомендаціями не передбачено процедуру вилучення переліченої вище літератури та рекомендацій, що з нею робити. Разом з тим треба виокремити дві важливі проблеми, які одразу постають перед виконавцями цих рекомендацій. Перша проблема пов'язана з визначенням літератури, яка підлягає вилученню за змістом і відповідно потребує фахового оцінювання з прийняттям відповідних обґрунтованих рішень.

Другу проблему ми певним чином окреслили вище – величезний масив літератури, яка потребуватиме опрацювання. Отже, успішне вирішення обох проблем значною мірою залежить від кадрового забезпечення процесу. На думку президента Української бібліотечної асоціації О. Бруй, з огляду на обмежений людський ресурс, літературу, що підлягає списанню, треба спочатку вилучити з публічного доступу, а згодом частину відправити на списання, а певну частину, що має науковий інтерес, передати до наукових бібліотек з метою подальшого використання в дослідженнях [14].

Отже, перед бібліотеками постає важливе завдання організації фахового аналізу наявної літератури з подальшим визначенням можливості її збереження. На першому етапі вбачається за необхідне обмеження, а в деяких випадках наявного шкідливого змісту негайне вилучення літератури з публічного доступу. У подальшому частину літератури, яка дійсно має художню цінність і не несе явної загрози, можна буде повернути в користування. Процес вилучення «шкідливої літератури» (література, яка несе загрозу національній безпеці й негативно впливає на свідомість громадян) розпочався ще до широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну. Цей процес прискорювався після 2014 р.

Уже згадувана нами О. Бруй наголошує, що публічні бібліотеки Луганської області значною мірою позбавилися такої літератури, але в інших бібліотеках процес відбувався повільніше як з об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Зокрема, бібліотека КПП, працюючи на межі фізичних можливостей, списувала близько 50 тис. прим. [14]. На думку багатьох фахівців, на початковому етапі варто вилучати з бібліотечних фондів агресивну антиукраїнську літературу, але з часом має бути вилучена література, яка має приховану антиукраїнську ідеологію.

З огляду на традиції російської імперської політичної думки, які були продовжені за радянських часів та успадковані сучасною Російською Федерацією, така література становить лівову частку наявних видань.

Зокрема, за оцінками директора Українського інституту книги О. Коваль, вилучення з публічних бібліотек потребуватиме понад 100 млн прим. пропагандистських книжок, зокрема й російських класиків [9].

Крім того, варто мати на увазі, що за радянських часів чимало літератури антиукраїнського спрямування видавалося й українською мовою. Щодо російської класики, то думки фахівців роз ходяться: одні вважають, що це світова спадщина і їх не варто вилучати, інші вважають, що це потрібно робити. Разом з тим, на думку О. Коваль, уявлення про над звичайну й незамінну художню цінність російської класики пов'язано з недостатньою обізнаністю читачів у світовій літературі [9].

Проте, незважаючи на зазначені труднощі та неоднозначність думок, процес триває, бібліотеки продовжують оптимізовувати свої фонди. Зокрема, за даними обласного управління статистики, станом на 2019 р. у бібліотеках Львівської області 37 % фондів становили книги, написані російською мовою. Зважаючи на такі високі показники, з 2020 р. в бібліотеках почали списувати стару російську літературу, особливо цей процес активізувався у 2022 р., після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. «...Загалом за останні три роки в обласних бібліотеках списали більше 70 тис. російськомовних книг. Спеціальна комісія при бібліотеці списує зношену й застарілу літературу, а також російськомовну, зокрема ту, яка видана ще за радянських часів» [12].

Проте робота ще далека від завершення, оскільки лише в книгосховищах трьох львівських бібліотек наразі залишається близько 192 тис. книг, написаних російською мовою. Їх абсолютна більшість, 183 тис., зберігається у Львівській обласній універсальній науковій бібліотеці. Саме тут нині є найбільше російськомовної літератури, її обсяг становить 33 % від усього фонду. Справа в тому, що Львівська обласна наукова бібліотека є депозитарієм, у якому зберігається специфічна література краєзнавчої, наукової, технічної, музичної періодики, яка не перевидавалася українською мовою [12].

У цілому ж по Україні за два останніх роки бібліотеки України списали понад 26 млн книжок: 12 млн 971 тис. – у 2022 р. та 13 млн 165 тис. – у 2023 р. Найбільше книжок списували в Полтавській області. У 2022 р. з бібліотечних фондів регіону прибрали 1 млн 64 тис. прим., у 2023 р. – 927 тис. прим. Найменше – в областях, що перебували чи досі перебувають під тимчасовою російською окупацією. На Луганщині за ці два роки книжки не списували, а на Донеччині списали 75 та 176 тис. прим. у 2022 і 2023 р. відповідно. Херсонщина списала у 2023 р. 108 тис. книжок, а за 2022 р. даних узагалі немає. Що стосується столиці, то в Києві у 2022 р. списали 224 тис. книжок, у 2023 р. – 295 тис. Дві третини всіх списаних книжок, або 66 %, становлять видання російською мовою. У 2022 р. таких списали 8 млн 653 тис., у 2023 р. – 8 млн 795 тис. видань. Найбільше російськомовних видань списували у Вінницькій області: 644 тис. – у 2022 р., 543 тис. – у

2023 р. Найменше в Запорізькій області: 103 тис. – у 2022 р., 78 тис. – у 2023 р. У бібліотечних фондах Закарпаття нині є 54 % україномовних книг, 40 % – російськомовних, 6 % – іншими мовами. Співробітники місцевих бібліотек наголошують, що до них часто навідуються переселенці та, що цікаво, люди просять книги саме українською мовою [16].

Багато хто з українців переосмислює своє ставлення до російської культури, зокрема до літератури. Зокрема, харків'янка Т. Ямпольська після повернення в рідне місто знищила багатотисячну бібліотеку російської літератури, яку збирало кілька поколінь її родини [11]. На думку Т. Ямпольської та багатьох українців, злочини рашистів перекреслили російську класику. Тож вигадана гуманістична культура російської літератури залишилася під завалами Маріуполя, Циркунів, Старого Салтова. «Росіяни радісно вбивають цивільних, пускають ракети по лікарнях, палять храми. Льотчики, що бомбили Харків, мародери та кати з Бучі: як на становлення їхньої особистості вплинули твори Достоевського і Пушкіна? Російська література виховує вбивць. Тож усе згоріло» [11].

Таке вороже ставлення до російської літератури й мови нині в багатьох українців, але більшість намагається не знищувати ворожу літературу, а здавати її на макулатуру, виручені кошти передати на ЗСУ або потреби бібліотек. У Києві ще у 2022 р. було започатковано збір такої літератури та здачу її на макулатуру. У Києві до збору російської макулатури долучилося вже понад 1 тис. 700 осіб. Вони здали на переробку майже 48 тис. книжок, або 25 т макулатури, за які отримали 97 тис. 856 грн. На ці кошти придбали автомобіль для одного з батальйонів ЗСУ на передовій [11].

У свою чергу Український інститут книги (далі – УІК) пропонує бібліотекарям і читачам приєднатися до акції підтримки вітчизняного книговидання. «Кошти, які можуть бути отримані після здачі макулатури, використати для поповнення бібліотечних фондів українськими виданнями» [7]. Тобто оптимізація передбачає не лише вилучення «шкідливої літератури», а й заміну її сучасними українськими виданнями. Багато людей просто викидають російськомовну літературу замість того, щоб здавати її на макулатуру. Але важливіше було б приносити ці книги, щоб працівники бібліотек вирішили, що з ними робити. Гроші, отримані від здачі макулатури, бібліотеки також передають на потреби армії або купують матеріал для маскувальних сіток, які плетуть разом з волонтерами.

Зокрема, Львівська обласна бібліотека для юнацтва долучилася до всеукраїнського проекту «Вільні читають українською», у межах якого збирають книжки для прифронтових територій. «Мета – поповнення бібліотечних фондів, створення мобільних бібліотечних куточків, формування книжкових полиць в укриттях та гуманітарних штабах у Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Луганській, Харківській, Сумській областях, які постраждали внаслідок російської

військової агресії. Львів'ян закликають приносити сучасну українську літературу в гарному стані, видану не пізніше 2000 р.» [12].

Бібліотеки розраховують і на підтримку держави. Основні джерела, звідки надходили книжки, – це держпрограми «Українська книга» та «Україномовна книга», пізніше – Державна програма поповнення фондів публічних бібліотек від Українського інституту книги (на жаль, після повномасштабного вторгнення РФ дія програми інституту призупинилася, однак є надія, що фінансування буде відновлено з фонду UNITED24). Також допомагають і видавництва, безпосередньо автори та спонсори. Є сподівання, що після закінчення війни будуть грантові та бюджетні програми, спрямовані на оновлення фондів бібліотек – насамперед дитячих. Адже наявність у бібліотеках для дітей кращих зразків дитячої літератури, творів сучасних українських авторів, переможців книжкових рейтингів; світової літератури в українському перекладі; науково-популярних книг пізнавального змісту; творів національно-патріотичного спрямування сприятиме інтелектуальному та духовному розвитку підростаючого покоління, глибшому пізнанню дітьми історії рідного краю, популяризації української мови й літератури.

Висновки. Гібридна війна Росії проти України триває вже понад десятиліття. Проте ще до окупації й анексії Криму, до розв'язування конфлікту на Сході України та задовго до широкомасштабного вторгнення в Україну Кремль уже здійснював інформаційну агресію. Зокрема, росіяни масово поширювали пропагандистську літературу – як у світі, так і в нашій країні.

Російська влада виділяла значні фінансові та людські ресурси для поширення пропагандистської, ворожої літератури, яка з'являлася в бібліотечних фондах України. Крім того, мільйони книг радянського періоду продовжували зберігатися в бібліотечних фондах і видавалися читачам. Однак широкомасштабне вторгнення російських військ в Україну та злочини окупантів украй загострили проблему протидії інформаційній агресії. У зв'язку з цим бібліотеки активізували оптимізацію своїх фондів, яка передбачає не лише очищення від шкідливої літератури, а й опрацювання наукових видань, які містять важливу інформацію та не мають ідеологічного спрямування, не мають аналогів.

Крім того, важливим чинником є заміна вилученої літератури новими сучасними українськими виданнями. Вилучена з фондів література має надходити в пункти прийому вторинної сировини. Отримана макулатура після перероблення забезпечуватиме необхідними матеріалами видавництва, які матимуть змогу працювати на поповнення державного бібліотечного фонду новими книжками україно орієнтованого контенту. Процес вилучення шкідливої, антиукраїнської літератури потребує залучення значних кадрових ресурсів, оскільки бібліотекарі повинні брати до рук кожен російськомовну книгу, переглядати її і вирішувати, чи підлягає вона списанню, чи ні.

Окрему проблему становить величезний обсяг роботи, яку треба провести. У наукових бібліотеках України понад 80 % їхнього фонду – це російськомовні книги, оскільки за радянських часів уся наукова література друкувалася виключно російською мовою, тому замінити її нічим і, відповідно, її не можна списати доти, доки не буде її замінено відповідними виданнями. Максимально цю літературу мають вилучати з публічних і шкільних бібліотек. Вона має зберігатися в наукових книгозбірнях для вивчення й дослідження. З огляду на зазначену кількість російськомовної літератури і масштаби матеріальних ресурсів, необхідних на її заміщення, головним питанням є не очищення фондів, а їх наповнення україномовною спеціалізованою літературою.

Отже, це питання тривалого часу, фінансів і людського ресурсу. У світлі порушених у цій праці питань актуальним напрямом подальших досліджень вбачається вивчення теоретичних аспектів проблеми організації ефективного аналізу наявних бібліотечних фондів.

Список бібліографічних посилань

1. Агеева В. За лаштунками імперії. Київ, 2021. 360 с.
2. В умовах збройної агресії РФ фонди українських бібліотек потребують актуалізації. Урядовий портал. 2022. 25 черв. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-umovah-zbrojnoyi-agresiyi-rf-fondiukrayinskih-bibliotek-potrebuyut-aktualizaciyi> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Гармаш Н. Мас-медіа на демократизаційних процесах перехідного суспільства (на прикладі українських і російських парламентських виборчих кампаній) : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Харк. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2009. 216 арк. : табл.
4. Горовий В. Еволюція інформаційного виробництва в процесі глобальних суспільних трансформацій. Україна в глобаліз. світі : зб. наук. пр. Київ, 2007. С. 143–150.
5. Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія. Київ, 2014. 184 с.
6. Гузьо Н. Ідеологія «руського міра» як ідейна основа російської агресії проти України URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34823/1/170.pdf> (дата звернення: 22.04.2024).
7. Пушнова Т. Деколонізації не уникнути: Інститут книги ініціює бібліотечну «мовчанку» заради заміни радянських книжок. Укр. правда. 2023. 18 лип. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/07/18/255448> (дата звернення: 22.04.2024).
8. Закіров М., Закірова С. Дилема інформаційної безпеки особистості в інформаційному суспільстві. Наук. пр. Нац. б-ки України

ім. В. І. Вернадського. 2022. Вип. 63. С. 50–64. <https://doi.org/10.15407/nr.63.050>

9. Із публічних бібліотек треба буде вилучити понад 100 млн пропагандистських книжок, зокрема й російську класику – директорка УІК. Інтерфакс-Україна : інформ. агентство. 2022. 23.05. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/834171.html> (дата звернення: 21.04.2024).

10. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. Київ, 2018. 560 с.

11. Крючков О. Російська література виховує вбивць. Урядовий кур'єр : вебсайт. 2022. 9 груд. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rosijska-literatura-vihovuue-vbivc> (дата звернення: 18.04.2024).

12. Дуляба Н. Очищення бібліотек: як Львівщина позбувається російської літератури. Львівський портал : інформ. агенція. 2024. 16 квіт. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2024/04/16/ochyshchenniabibliotek-iaak-lvivshchyna-pozbuvaietsia-rosijskoi-literatury> (дата звернення: 18.06.2024).

13. Половинчак Ю. Бібліотека як суб'єкт формування, збереження та трансляції національного наративу. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали 3-ї наук.- практ. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 17–18.

14. Російські й радянські книжки в бібліотеках складають до 60 % – Оксана Бруй. Читомо : вебпортал. 2022. 3.06. URL: <https://chytomo.com/rosijski-j-radianski-knyzhky-v-bibliotekakh-skladaiut-do60-oksana-bruj> (дата звернення: 08.06.2023).

15. У МКІП (Міністерстві культури та інформаційної політики України) розповіли, які російські книги першочергово вилучатимуть із бібліотек. Детектор-медіа : інтернет-видання. 2022. 5 трав. URL: <https://detector.media/infospace/article/198971/2022-05-05-umkip-rozpovily-yaki-rosiyski-knygy-pershochergovo-vyluchatymut-izbibliotek> (дата звернення: 08.06.2023).

16. Як відбувається дерусифікація бібліотек в Україні, і що буде з їх фондами. vesti.ua. 2022. 3.09. URL: <https://vesti.ua/uk/strana-uk/kak-prohodit-v-ukraine-derusifi-katsiya-bibliotek-i-hto-budet-s-ihfondami> (дата звернення: 08.06.2023).